

UNESCO-va zaštićena područja prirode u Hrvatskoj

Zaninović, Nika

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Polytechnic of Šibenik / Veleučilište u Šibeniku**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:143:482276>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-17**

Repository / Repozitorij:

[VUS REPOSITORY - Repozitorij završnih radova
Veleučilišta u Šibeniku](#)

VELEUČILIŠTE U ŠIBENIKU
ODJEL MENADŽMENTA I TURIZMA
STRUČNI PRIJEDIPLOMSKI STUDIJ TURISTIČKI
MENADŽMENT

Nika Zaninović

UNESCO-VA ZAŠTIĆENA PODRUČJA PRIRODE U
HRVATSKOJ

Završni rad

Šibenik, 2023.

VELEUČILIŠTE U ŠIBENIKU
ODJEL MENADŽMENTA I TURIZMA
STRUČNI PRIJEDIPLOMSKI STUDIJ TURISTIČKI
MENADŽMENT

UNESCO-VA ZAŠTIĆENA PODRUČJA PRIRODE U
HRVATSKOJ

Završni rad

Kolegij: Menadžment zaštićenih područja prirode

Mentor: mr.sc. Tanja Radić Lakoš, v.pred.

Studentica: Nika Zaninović

Matični broj studentice: 1219063174

Šibenik, rujan 2023.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja Nika Zaninović, studentica Veleučilišta u Šibeniku, JMBAG 121903174 izjavljujem pod materijalnom i kaznenom odgovornošću i svojim potpisom potvrđujem da je moj završni rad na stručnom prijediplomskom studiju Turistički menadžment pod naslovom: UNESCO-va zaštićena područja prirode u Hrvatskoj isključivo rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na mojim istraživanjima i oslanja se na objavljenu literaturu, a što pokazuju korištene bilješke i bibliografija.

Izjavljujem da nijedan dio rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz necitiranog rada, te da nijedan dio rada ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za bilo koji drugi rad u bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi.

U Šibeniku, 14. rujna 2023.

Studentica:

Nika Zaninović

UNESCO-VA ZAŠTIĆENA PODRUČJA PRIRODE U HRVATSKOJ

NIKA ZANINOVIĆ

Fausta Vrančića 8, nikazaninovic69@gmail.com

UNESCO (*United Nations Educational Scientific and Cultural Organization*) predstavlja specijaliziranu organizaciju u sustavu Ujedinjenih naroda čija je glavna uloga doprinijeti miru i sigurnosti u svijetu. Veliku pozornost predaje očuvanju prirodne baštine te se kontinuirano razvijaju programi i strategije kako bi se očuvala priroda te njeno izvorno stanje. U Hrvatskoj se pod zaštitom UNESCO-a nalazi šest prirodnih područja, te će ih u budućnosti sigurno biti i više. Kako bi se neki spomenik ili područje moglo upisati na Listu svjetske baštine treba ispunjavati određene uvjete, odnosno kriterije. Osnovni kriterij, odnosno prvi korak upisa lokaliteta na Listu svjetske baštine je da se nalazi na Tentativnoj listi kako bi se nominacija istog uopće uzela u obzir. Tentativna lista predstavlja privremenu listu na kojoj se nalaze lokaliteti za koje države članice smatraju da su vrijedne nominacije za Listu svjetske baštine, te se lokaliteti koji se nalaze na njoj mogu uvijek dodavati i uklanjati. Također je vrlo važno da lokalitet ima izuzetnu vrijednost te da ispunjava najmanje jedan od deset kriterija odbora svjetske baštine, koji se dijele na prirodne i kulturne. Proces upisivanja lokaliteta na Listu svjetske baštine je vrlo kompleksan te traje barem osamnaest mjeseci. Važno je da se o lokalitetima koji su pod zaštitom UNESCO-a vodi stalna briga jer nadležna tijela uvijek prate stanja tih lokaliteta i brinu o tome jesu li i dalje u stanju kojem su bili i jesu li ugrožena. Ukoliko se dogodi da je lokalitet ugrožen ili da se o njemu ne vodi potrebna briga može ga se ukloniti s Popisa svjetske baštine. UNESCO markice se dodjeljuju svjetskoj baštini kako bi se na neki način obilježila njihova važnost te univerzalna vrijednost. Mogu biti različitih oblika te na sebi najčešće imaju logo UNESCO-a ili natpis UNESCO WORLD HERITAGE.

(48 stranica / 5 slika / 58 literaturnih navoda / jezik izvornika: hrvatski)

Rad je pohranjen u digitalnom repozitoriju Knjižnice Veleučilišta u Šibeniku

Ključne riječi: UNESCO, zaštićena područja prirode, turizam, kultura

Mentorica: mr. sc. Tanja Radić Lakoš, v. pred.

Rad je prihvaćen za obranu dana: 15. rujna 2023.

UNESCO PROTECTED NATURAL AREAS IN CROATIA

NIKA ZANINOVIĆ

Fausta Vrančića 8, nikazaninovic69@gmail.com

UNESCO (United Nations Educational Scientific and Cultural Organization) is a specialized organization in the United Nations system whose main role is to contribute to peace and security in the world. Great attention is given to the preservation of natural heritage, and programs and strategies are continuously developed to preserve nature and its original state. There are six natural areas in Croatia under UNESCO protection, and there will certainly be more in the future. In order for a monument or area to be inscribed on the World Heritage List, certain conditions or criteria must be met. The basic criterion, i.e. the first step in registering a locality on the World Heritage List, is that it is on the Tentative List in order for its nomination to be taken into account at all. The tentative list is a temporary list of sites that member states consider worthy of nomination for the World Heritage List, and sites on it can always be added or removed. It is also very important that the site has exceptional value and that it meets at least one of the ten criteria of the World Heritage Committee, which are divided into natural and cultural. The process of registering a site on the World Heritage List is very complex and takes at least eighteen months. It is important that the localities that are under the protection of UNESCO are constantly taken care of, because the competent authorities always monitor the conditions of these localities and take care of whether they are still in the condition they were in and whether they are endangered. If it happens that the site is endangered or that it is not properly cared for, it can be removed from the World Heritage List. UNESCO stamps are awarded to world heritage sites in order to somehow mark their importance and universal value. They can be of different shapes and usually have the UNESCO logo or the inscription UNESCO WORLD HERITAGE on them.

(48 pages / 5 figures / 58 references / original in Croatian language)

Thesis deposited in Šibenik University of Applied Sciences Library digital repository

Keywords: UNESCO, natural protected areas, tourism, culture

Supervisor: Tanja Radić Lakoš MSc., s.lec.

Paper accepted: 09/15/2023

Sadržaj

1. UVOD	1
2. UNESCO	5
2.1. Povijest UNESCO-a	6
2.2. Program čovjek i biosfera.....	7
2.3. Lista svjetske baštine.....	8
2.4. Mogućnost uvrštenja novih lokaliteta na Listu svjetske baštine	9
2.4.1. Procedura uvrštenja lokaliteta na Listu svjetske baštine	10
2.4.2. Kriteriji uvrštenja novih lokaliteta na Listu svjetske baštine.....	11
2.5. UNESCO markice	12
3. TURIZAM U ZAŠTIĆENIM PODRUČJIMA	14
3.1. Prednosti turizma u zaštićenim područjima.....	14
3.2. Rizici/ negativne strane turizma u zaštićenim područjima	16
3.2.1. Pojam i problem pretjeranog turizma	16
3.2.1.1. Primjer pretjeranog turizma na Otočju Galapagos	17
3.2.1.2. Primjer pretjeranog turizma u Nacionalnom parku Grand Canyon.....	18
4. TRENDOVI U TURIZMU	20
4.1. Trendovi koji utječu na pojavu pretjeranog turizma u zaštićenim područjima	21
4.2. Održivi turizam.....	22
5. UNESCO-VA ZAŠTIĆENA PODRUČJA PRIRODE U HRVATSKOJ	24
5.1. Nacionalni park Plitvička jezera.....	25
5.2. Rezervat biosfere Velebit	28
5.3. Rezervat Mura-Drava-Dunav	29
5.4. Geoparkovi	30
5.3.1. Geopark Papuk	31
5.3.2. Geopark Viški arhipelag.....	33
5.3.3. Geopark Biokovo - Imotska jezera.....	35
5.5. Bukove prašume i izvorne bukove šume Karpata i ostalih regija Europe.....	36
6. MATERIJALNA BAŠTINA NA LISTI SVJETSKE BAŠTINE	37
7. ZAKLJUČAK	40
LITERATURA.....	42
POPIS SLIKA	47

1. UVOD

Hrvatska je zemlja u kojoj se nalaze brojna zaštićena prirodna područja te je zapravo među prvim državama Europe i svijeta jer samo Republika Koreja, Kina i Japan imaju više upisanih dobara i fenomena na listi svjetske baštine. Zaštićeno područje je geografski jasno određen prostor koji je namijenjen zaštiti prirode i kojim se upravlja radi dugoročnog očuvanja prirode i pratećih usluga ekološkog sustava (Dudley, 2008). Također je zemlja u kojoj se sve više razvija turizam koji predstavlja najveći i najbrži rastući sektor globalne ekonomije u svijetu te kao takav ima brojne prednosti, ali i brojne nedostatke.

Turizam i zaštita prirode predstavljaju dvije suprotne strane čiji su interesi poprilično različiti te je vrlo važno da se ti interesi usklade kako bi se valorizirale obje strane. Ukoliko uzmemo za primjer nacionalne parkove i parkove prirode, česta je pojava da turizam ima negativne utjecaje na prirodu, a razlog tome je što odgovorne osobe kao i zaposlenici nemaju dovoljno potrebnog znanja te nedovoljno poznaju funkciju tih područja uz što im je glavni cilj što veća zarada. Dolaskom sve većeg broja posjetitelja na ta područja, ona se na neki način degradiraju odnosno ne mogu imati više svu svoju izvornost i ljepotu, a samim time više nisu atraktivna za privlačenje novih posjetitelja. Ukoliko ta područja više nisu atraktivna te ne privlače nove posjetitelje, dolazi do „izumiranja“ turizma te u tom slučaju obje strane gube svoje „značenje“. To razlog da se pronađe balans odnosno da se pronađu zajednički interesi i da se stvori zajednička „suradnja“.

Razvojem održivog turizma može se doći do rješenja takvih problema te mogu biti zadovoljene obje strane. Neki od osnovnih ciljeva i načela održivog turizma prema Cariću (2006, str. 6) su:

- „prepoznavanje važnosti baštine,
- briga o lokalitetima baštine,
- razvoj partnerstva za višestruku korist,
- pružanje visoko kvalitetnih doživljaja posjetiteljima ,
- investiranje u ljude i lokalitete,
- ugradnja pitanja baštine u poslovno planiranje, oglašavanje i promoviranje odgovornosti u oblikovanju turističkih proizvoda,
- uvažavanje prava i obaveza lokalnog, autohtonog stanovništva.“

IUCN (*The International Union for Conservation of Nature*) - Međunarodna udruga za očuvanje prirode i prirodnih bogatstava, predstavlja međunarodnu organizaciju koja djeluje na

području očuvanja prirode te održivog iskorištavanja prirodnih bogatstava. Njihov osnovni cilj je zaštita rijetkih vrsta te ugroženih prirodnih staništa. IUCN je postavio šest kategorija zaštite prirodnih područja, a to su: Strogi rezervat, Nacionalni park, spomenik prirode, područje upravljanja staništem, zaštićeni pejzaž i područje upravljanja resursima. Da bi se neko prirodno područje ili kulturna cjelina stavila pod neku od navedenih kategorija zaštite mora zadovoljavati određene nacionalne i međunarodne kriterije te posjedovati određene prirodne ili kulturne vrijednosti. Također kategorizacijom se određuju i mjere kako bi se to područje očuvalo od nestanka. Črnjar i Črnjar (2009, str. 217) navode osnovna načela uspješnog upravljanja zaštićenim područjima:

- prilagodljivo upravljanje,
- transparentnost i otvorenost,
- sudjelovanje javnosti,
- partnerstvo,
- međunarodna suradnja,
- akcijski planovi,
- praćenje,
- studije i istraživanja.

Osim što su definirane kategorije zaštite prirodnih područja prema IUCN-u i nacionalnom zakonodavstvu, također neka od tih područja mogu uživati i međunarodnopravnu zaštitu UNESCO-a, odnosno biti upisan na UNESCO-v popis svjetske baštine. Da bi se područje ili spomenik pronašao na Listi svjetske baštine mora imati izuzetnu prirodnu ili kulturnu vrijednost, ispunjavati jedan od deset kriterija, a od nedavno je potrebno izraditi i plan upravljanja tim lokalitetom. Plan upravljanja bi trebao sadržavati:

- Razumijevanje lokaliteta od strane svih dionika,
- Ciklus planiranja, provedbe, nadzora, evaluacije i povratne informacije,
- Raspodjelu potrebnih sredstava,
- Izgradnju kapaciteta,
- Uključivanje partnera i dionika,
- Pouzdan i transparentan opis kako sustav upravljanja funkcionira.

Cilj ovog rada je pobliže upoznati UNESCO kao organizaciju te vidjeti kako ona djeluje, upoznati njegovu povijest kao i ciljeve njegovog rada, saznati tko se može pronaći na Listi svjetske baštine, po kojim mogućnostima, kakva je procedura te koji su to kriteriji koje lokalitet

mora ostvariti, kakvo značenje imaju UNESCO markice, saznati koja područja u Hrvatskoj se nalaze na Listi svjetske baštine te ih pobliže upoznati.

Metode korištene u radu su: analiza i proučavanje literature, analiza i istraživanje utjecaja i analize studija slučajeva. Analiza literature se prožima kroz cijeli rada kako bi se prikazale te bolje objasnile već postojeće tvrdnje i stavovi. Koristimo je kako bi na bolji te lakši način razumjeli već postojeće podatke te na temelju njih razvili određenu strategiju i obradili temu. U prvom dijelu rada kroz literaturne izvore se upoznajemo sa samim pojmovima UNESCO-a kao organizacije te na koji način ona djeluje, da bi kroz daljnje dijelove rada upoznali na koji način djeluju zaštićena područja prirode te kakve planove provode prilikom upravljanja istim. Metoda analize i istraživanja se koristi u dijelu gdje upoznajemo trendove u turizmu, s obzirom da su trendovi nešto što je prolazno te se samim time stalno mijenja. Potrebno je provesti određena istraživanja na temelju čega dolazi do promjene trendova te u slučaju turizma mijenjaju li se oni konstantno ili je to pak nekakva rijetkost. Također analiziramo koje su poveznice među zaštićenim područjima te grane turizma, postoji li obostrana korist ili je riječ o iskorištavanju jedne strane. Što se tiče metode studija slučaja koristi se na primjeru svjetskih UNESCO zaštićenih lokaliteta gdje se upoznajemo s jednom od problematika, kao što je problem pretjeranog turizma, u tom dijelu proučavamo kako je došlo do takvog problema, jesu li moguća rješenja te što bi se trebalo poduzeti kako bi postigli pozitivan rezultat za određeno područje. Također možemo vidjeti i primjer Nacionalnog parka Plitvička jezera kao primjer UNESCO zaštićenog prirodnog područja na području Republike Hrvatske te usporediti način rješavanja iste problematike na više različitih područja.

Rad je koncipiran u sedam poglavlja. Prvo poglavlje se odnosi na uvod u kojem se nalazi osvrt na odnos zaštićenih područja i turizma, kao i način na koji bi trebali zajedno pridonositi jedno drugome. Drugo poglavlje se odnosi na pobliže upoznavanje UNESCO-a kao organizacije koja svoje akcije provodi kroz 5 glavnih programa, upozna se povijest UNESCO-a, kao i koje su njegove uloge i ciljevi, što je to zapravo Lista svjetske baštine, koje su mogućnosti upisa lokaliteta na istu, kakva je procedura samog upisa te koliko dugo traje, kao i koji su kriteriji koji se moraju ispuniti da bi se lokalitet pronašao na Listi svjetske baštine, što označavaju UNESCO markice, jesu li one zaista važne i zašto. Nadalje, raspravlja se o odnosu turizma u zaštićenim područjima te njegovim prednostima i nedostacima nakon čega se u četvrtom poglavlju prikazuju trendovi u turizmu koji dovode do prekomjernog turizma, a nakon čega je objašnjen razvoj i uloga održivog turizma.

U petom poglavlju se pobliže upozna prirodna baština u Hrvatskoj koja je pod zaštitom

UNESCO-a, zašto nam je važna te s kojom problematikom se susreće. Šesto poglavlje se odnosi na materijalnu baštinu koja se nalazi na popisu svjetske kulturne baštine.

Sedmo poglavlje je zaključak u kojem se sažima mišljenje te kratki osvrt na temu rada.

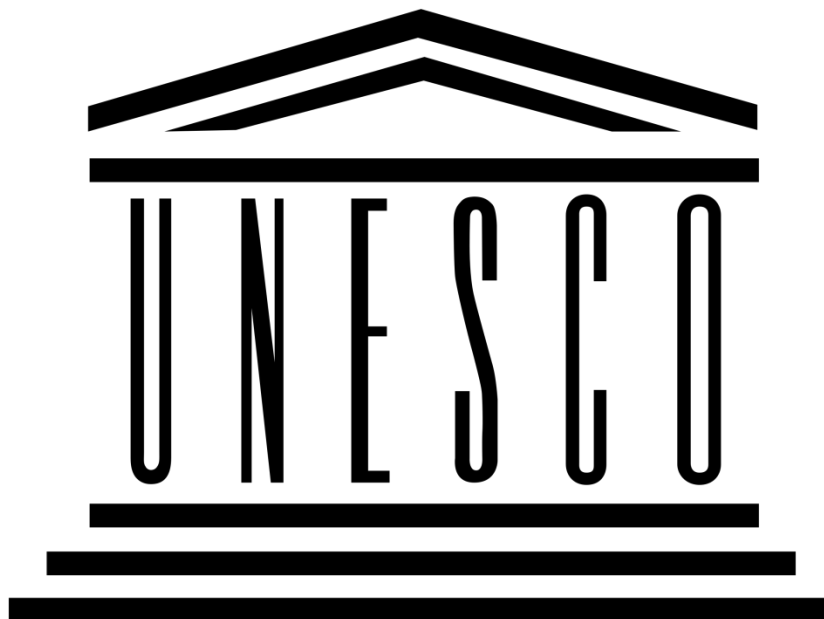
2. UNESCO

UNESCO, Organizacija Ujedinjenih naroda za obrazovanje, znanost i kulturu (eng. *United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization*), specijalizirana je organizacija u sustavu Ujedinjenih naroda. Glavni cilj organizacije je doprinos miru i sigurnosti promovirajući suradnju među narodima na područjima znanosti, kulture i obrazovanja. Organizacija je osnovana 16.11.1945.godine sa sjedištem u Parizu, a danas broji 195 članica i 8 pridruženih članica (United Nations, 2013).

UNESCO svoje akcije provodi kroz 5 glavnih programa: obrazovanje, prirodne i društvene znanosti, sociologija, kultura, komunikacija s informatikom.

Vizija UNESCO-a je: „Politički i ekonomski aranžmani vlada nisu dovoljni da osiguraju trajnu i iskrenu podršku naroda. Mir se mora temeljiti na dijalogu i međusobnom razumijevanju. Mir se mora graditi na intelektualnoj i moralnoj solidarnosti čovječanstva.“ (UNESCO, 2023).

Slika 1. Logo organizacije UNESCO

Izvor: https://hr.m.wikipedia.org/wiki/Datoteka:UNESCO_logo.svg

2.1. Povijest UNESCO-a

Razvoj UNESCO-a je započeo 1942. godine kada su se vlade nekoliko europskih zemalja sastale u Velikoj Britaniji za konferenciju savezničkih ministara obrazovanja (CAME). Tijekom te konferencije, čelnici iz zemalja sudionica radili su na razvoju načina obnove obrazovanja diljem svijeta nakon Drugog svjetskog rata. Kao rezultat toga, osnovan je prijedlog CAME organizacije koji je bio usmjeren na održavanje buduće konferencije koja se trebala održati od 1. do 16. studenoga 1945. u Londonu s ciljem osnivanja obrazovne i kulturne organizacije. „Kada je ova konferencija započela 1945. godine, bilo je 44 zemalja sudionica čiji su delegati odlučili stvoriti organizaciju koja bi promovirala kulturu mira, uspostavila "intelektualnu i moralnu solidarnost čovječanstva" i spriječiti drugi svjetski rat. Kada je konferencija završila 16.11.1945., 37 zemalja sudionica osnovalo je UNESCO s Ustavom UNESCO-a.“ (Briney, 2023).

Ustav UNESCO-a stupio je na snagu 04.11.1946., a prva službena Generalna konferencija održana je u Parizu od 19.11. do 10.12.1946. UNESCO je nastao iz jasne vizije: „za postizanje trajnog mira nisu dovoljni ekonomski i politički sporazumi među državama. Moramo zbližavati ljude i jačati intelektualnu i moralnu solidarnost čovječanstva kroz međusobno razumijevanje i dijalog među kulturama.“ (UNESCO, 2023).

Tijekom godina UNESCO je pokrenuo pionirske programe kako bi to i postigao, te je mobilizirao filozofe, umjetnike i intelektualce iz svih naroda. Razvili su projekte (UNESCO, 2023a) koji su promijenili svijet:

- Opća konvencija o autorskom pravu (1952.)
- Program čovjek i biosfera (1971.)
- Konvencija o svjetskoj baštini (1972.)
- Konvencija o zaštiti nematerijalne kulturne baštine (2003.)

UNESCO-v osnovni cilj je prepoznavanje, proučavanje i očuvanje spomenika, lokacija i kompleksa koje su stvorili priroda i čovjek, te imaju neprocjenjive prirodne, povijesne, umjetničke, znanstvene i arheološke vrijednosti. Neki od najrelevantnijih ciljeva UNESCO-a prema portalu Economy-Pedia.com (2023). su:

1. Obrazovni ciljevi - nediskriminacija, jednak tretman i univerzalan pristup obrazovanju za sve;

2. Ciljevi u znanosti - slobodno kruženje ideja i znanja. Za njegovu provedbu preporučit će potrebne međunarodne sporazume o suradnji, komunikaciji i razmjeni;
3. Kulturni ciljevi - kulturno bogatstvo uključuje knjige, umjetnička djela, spomenike od umjetničkog, povijesnog ili znanstvenog interesa.

2.2. Program čovjek i biosfera

Organizacija UNESCO je 1970. godine pokrenula program pod nazivom „Čovjek i biosfera“ (*Man and the Biosphere Programme*), koji ističe važnost uspostave ravnoteže između očuvanja bioraznolikosti i razvojnih potreba lokalne zajednice (Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja, 2023) pa je kao jedan od prvih u svijetu zbog toga podržan i od strane Svjetskog kongresa parkova (Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja, 2023). U sklopu programa je uspostavljena svjetska mreža rezervata biosfere kroz ispunjavanje tri osnovne funkcije rezervata biosfere (Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja, 2023):

- zaštitna funkcija - doprinose očuvanju krajobraza, ekosustava, vrsta i genetske varijabilnosti,
- razvojna funkcija - potiču ekonomski i društveni razvoj koji je socio-kulturno i ekološki održiv,
- logistička funkcija - osiguravaju podršku istraživanju, praćenju stanja, edukaciji i razmjeni informacija o zaštiti i održivom razvoju.“

Za razdoblje 2015.-2025. godine usvojena je Strategija (UNESCO, 2021) sa sljedećim ciljevima:

- razviti i ojačati modele održivog razvoja kroz WNBR¹,
- prenijeti iskustva i naučene lekcije i olakšati globalnu difuziju i primjenu ovih modela,
- podržavati evaluaciju i visokokvalitetno upravljanje rezervatima biosfere, strategije i politike za održivi razvoj i planiranje te odgovorne i otporne institucije,
- pomoći državama članicama i dionicima da postignu ciljeve održivog razvoja primjenom iskustava i naučenih lekcija u vezi s istraživanjem i testiranjem politika,

¹ World Network of Biosphere Reserves.

tehnologija i inovacija za održivo upravljanje biološkom raznolikošću i prirodnim resursima te ublažavanje i prilagodbu klimatskim promjenama.

Misija programa MAB je razvijanje temelja unutar prirodnih i društvenih znanosti zbog racionalnog i održivog korištenja te očuvanja resursa biosfere, poboljšanja cjelokupnog odnosa između ljudi i njihovog okoliša (UNESCO, 2021).

U Hrvatskoj prvi rezervat biosfere proglašen 1978. godine, netom nakon uspostave svjetske mreže rezervata biosfere, je planina Velebit, dok je drugi rezervat biosfere Mura-Drava-Dunav proglašen 2012. godine te predstavlja prekogranični rezervat biosfere (Nacionalni Park Paklenica, n.d.).

2.3. Lista svjetske baštine

UNESCO je 1972. donio Konvenciju o zaštiti svjetske kulturne i prirodne baštine, a povod toga bila je zaštita dragocjenih egipatskih spomenika. Zbog gradnje brane na Asuanu 1959. prijetila je opasnost od potapanja mnogih vrijednih cjelina uključujući kompleks Abu Simbelu koja je jedna od najvećih blaga egipatske civilizacije. Tada su vlade Egipta i Sudana tražile od UNESCO-a da pokrene međunarodnu kampanju za spašavanje njihove kulturne baštine. Kampanja je uspješno organizirana kao i brojne druge koje su uslijedile nakon toga (Villogorac, 2010). Upravo te akcije su dovele do toga da Opća skupština UNESCO-a prihvati Konvenciju vezanu za zaštitu svjetske kulturne i prirodne baštine, te je u skladu s tim ustanovljena Lista svjetske kulturne i prirodne baštine. Na listu se upisuju svjetski spomenici koji imaju izuzetnu vrijednost te koji zadovoljavaju posebne kriterije koji su doneseni Konvencijom.

„Iako je UNESCO-va Konvencija za zaštitu svjetske kulturne i prirodne baštine utemeljena 1972., prvi spomenici su se počeli upisivati na Listu tek 1978., a godinu dana kasnije su na Listu upisana dva hrvatska kulturna lokaliteta: Dioklecijanova palača i gradska jezgra Dubrovnika, (Villogorac, 2010, str. 11). „Svake godine se četiri milijuna američkih dolara Fonda svjetske baštine izdvajaju za prepoznavanje, zaštitu i promidžbu svjetske baštine.“ (Villogorac, 2010, str. 8). „Prema potrebi se organiziraju i hitne akcije popravka štete koja je nastala u ljudskim i prirodnim katastrofama, koje oštećuju kulturna i prirodna dobra te je tako nastala i Lista svjetske kulturne i prirodne baštine u opasnosti. Takvi lokaliteti su pod redovitim

nadzorom, a posebnu pažnju dobivaju onda kada se smatra da im prijete opasnost od propadanja.“ (Jelinčić, 2008, str. 89). Najnovija kategorija na Listi svjetske baštine uključuje miješane lokalitete ili kulturne krajolike, koji su Listom bili priznati 1996. U pojedinim slučajevima lokalitet se susreće i s prirodnim i s kulturnim kriterijima, stoga je oportunije dati mu dvostruki status (Jelinčić, 2008).

Lokaliteti koji se upisuju na Listu svjetske kulturne i prirodne baštine trebaju imati jedinstvenu univerzalnu vrijednost, te svaki lokalitet to treba opravdati s barem jednim od deset kriterija koji se odnose na kulturni i prirodni aspekt. Hrvatska je među prvim državama Europe i svijeta jer samo Republika Koreja, Kina i Japan imaju više upisanih dobara i fenomena na Listi.

2.4. Mogućnost uvrštenja novih lokaliteta na Listu svjetske baštine

Da bi se novi lokaliteti mogli upisati na Listu svjetske baštine prvo se trebaju nalaziti na Tentativnoj listi (eng. *Tentative lists*). Tentativna lista je popis područja prirodne ili kulturne baštine za koje država stranaka smatra da pokazuju potencijalnu izvanrednu univerzalnu vrijednost za čovječanstvo te su zbog toga prikladna za nominaciju na Listu svjetske baštine (UNESCO, 2023b). Ukoliko se područje ne nalazi na Tentativnoj listi, njegova nominacija za Listu svjetske baštine se uopće ne uzima u obzir. Uvrštavanje područja na Tentativnu listu ne znači da je područje odmah dobilo status svjetske baštine, već je to privremena lista koja pruža alat za planiranje i zagovaranje izvanredne prirodne i kulturne baštine te pomaže odboru za svjetsku baštinu u procjeni konteksta iz kojeg su napravljene određene nominacije. Područja koja se nalaze na Tentativnoj listi se mogu u bilo kojem trenutku dodati, ukloniti ili ažurirati, te je važno da države stranaka kontinuirano prate privremene liste.

Područja koja se nalaze na Tentativnoj listi UNESCO-a u Hrvatskoj su: grad Motovun, Lubenice, Biskupski kompleks Zadar, Primoštenski vinogradi, Pustinja Blaca, otok Brač, Povijesni grad Korčula, Ston i Mali Ston, Tvrđa Osijek, Dvorac Veliki Tabor; Zagorje, Povijesna jezgra i stari grad; Varaždin, Park prirode Lonjsko polje (Villogorac, 2010).

Slika 2. Dosje za podnošenje Tentativne liste.

 	TENTATIVE LIST SUBMISSION FORMAT
<hr/>	
STATE PARTY:	DATE OF SUBMISSION:
Submission prepared by:	
Name:	E-mail:
Address:	Fax:
Institution:	Telephone:
<input type="text" value="Name of Property:"/>	
<input type="text" value="State, Province or Region:"/>	
<input type="text" value="Latitude and Longitude, or UTM coordinates:"/>	
DESCRIPTION:	
Justification of Outstanding Universal Value: (Preliminary identification of the values of the property which merit inscription on the World Heritage List)	
Criteria met [see Paragraph 77 of the Operational Guidelines]: (Please tick the box corresponding to the proposed criteria and justify the use of each below)	
☐ (i) ☐ (ii) ☐ (iii) ☐ (iv) ☐ (v) ☐ (vi) ☐ (vii) ☐ (viii) ☐ (ix) ☐ (x)	
Statements of authenticity and/or integrity [see Paragraphs 78-95 of the <i>Operational Guidelines</i>]:	
Comparison with other similar properties: (The comparison should outline similarities with other properties on the World Heritage List or not, and the reasons that make the property stand out)	

Izvor: <https://www.unesco.org/en>

2.4.1. Procedura uvrštenja lokaliteta na Listu svjetske baštine

Značenje statusa svjetske baštine za lokalitete, nacionalne i lokalne vlasti, lokalne zajednice i posjetitelje mogu se razlikovati. „S toga je svaka analiza značenja statusa svjetske baštine vrlo problematična jer su lokaliteti različiti te su često i smješteni u različitim područjima. Također društveno i političko značenje lokaliteta ovisi o samoj vrsti lokaliteta kao i o njegovom

smještaju jer vrlo teško možemo usporediti određeni urođenički kulturni krajolik s nekim europskim povijesnim gradom.“ (Jelinčić, 2008, str. 90).

Procedura upisivanja novog lokaliteta na Listu svjetske baštine izuzetno je kompleksna. Proces nominacije, evaluacije i upisivanja traje barem osamnaest mjeseci (Jelinčić, 2008, str. 89). Vlada države koja želi kandidirati lokalitet treba prvo predati dosje određenog lokaliteta te se nakon toga izrađuje dokument s povijesnim i arheološkim dokazima o samom lokalitetu te se predaje plan upravljanja lokalitetom. Države koje nominiraju određeni lokalitet trebaju imati pravne i regulativne okvire te mehanizme upravljanja kojima bi mogli poduprijeti nominaciju, a na samom kraju UNESCO prema predanim podacima odlučuje je li lokalitet vrijedan nominacije. „Kako bi se lokalitet mogao upisati na Listu svjetske baštine mora zadovoljiti veliki broj kriterija kao što su autentičnost oblikovanja, materijala, izvedbe ili postavljanja te u slučaju kulturnih krajolika, razlikovni karakter ili razlikovne komponente.“ (Jelinčić, 2008, str. 89).

Proces je posebno složen kada se radi o lokalnoj zajednici koja je dio krajolika te su očigledni konflikti koji nastaju između konzervacije, turizma i lokalnih potreba.

Da bi se lokalitet upisao na Listu svjetske baštine on se prvenstveno treba nalaziti na Tentativnoj listi koju izrađuje svaka država članica za sebe odnosno za svoje lokalitete. Također ono što je važno je da bi države članice trebale preispitati i obnoviti Tentativnu listu najmanje svakih deset godina te lokalitet, odnosno prirodno ili kulturno dobro, koje se jednom upiše na Listu svjetske baštine briše se s Tentativne liste. Svake godine nadležno tijelo države članice identificira kulturnu i prirodnu baštinu koja se nalazi na Tentativnoj listi te odabire ono dobro koje će predložiti za registraciju na Popis svjetske baštine (UNESCO, 2023c).

2.4.2. Kriteriji uvrštenja novih lokaliteta na Listu svjetske baštine

Kako bi se lokalitet upisao na Listu svjetske baštine prvenstveno treba imati izuzetnu vrijednost te ispuniti najmanje jedan od deset kriterija. Kriteriji se dijele na prirodne i kulturne kriterije.

Nominirano dobro bi trebalo, prema kriterijima Odbora svjetske baštine (UNESCO World Heritage Centre, 2008, str. 14):

- I. Predstavljati remek djelo kreativnog genija,
- II. Predstavljati važnu promjenu ljudskih vrijednosti kroz neko vremensko razdoblje ili u

- nekom kulturnom području, napredak u arhitekturi ili tehnologiji, monumentalnoj umjetnosti, urbanizmu ili dizajnu krajolika,
- III. Imati jedinstveno ili barem izuzetno svjedočanstvo kulturne tradicije ili civilizacije koja postoji ili je nekad postojala,
 - IV. Biti izvanredan primjer gradnje, arhitektonskog ili tehnološkog kompleksa ili krajolika koji predstavlja značajnu etapu u ljudskoj povijesti,
 - V. Biti izvanredan primjer tradicionalnog ljudskog naselja, uporabe tla ili mora, koji je reprezentativan za kulturu ili interakciju s okolišem, posebno kada postane osjetljiv i pod utjecajem nepovratne promjene,
 - VI. Biti direktno ili očito povezan s događajima ili životnom tradicijom, s idejama ili vjerovanjima, s umjetničkim i književnim radovima izvanrednog jedinstvenog značaja (odbor smatra da bi se ovaj kriterij trebao upotrijebiti zajedno s nekim drugim kriterijem),
 - VII. Biti neusporediv prirodni fenomen ili područje izvanredne prirodne ljepote i estetske vrijednosti,
 - VIII. Biti izvanredan primjer koji predstavlja etape povijesti zemlje, uključujući zabilješke života, značenje neprekinute geološke procese u oblikovanju zemlje, ili značajne geomorfološke ili fizičke karakteristike,
 - IX. Biti izvanredan primjer koji predstavlja značenje ekološke i biološke procese evolucije i razvoju kopnenih, slatkovodnih, obalnih i morskih eko-sustava te biljnih i životinjskih skupina,
 - X. Sadržavati najznačajnija i najvažnija prirodna staništa za očuvanje prirodne bioraznolikosti mjesta, uključujući ona koja sadrže ugrožene vrste izvanredne univerzalne vrijednosti s aspekta znanosti ili konverzacije.

2.5. UNESCO markice

UNESCO markice se dodjeljuju svjetskoj baštini kako bi se označila njihova važnost te univerzalna vrijednost. Dodjeljuju se spomenicima, lokalitetima ili prirodnim područjima koji su uvršteni na UNESCO-v popis svjetske baštine (UNESCO, 2023). Markice imaju različite oblike te imaju natpis UNESCO WORLD HERITAGE ili logo UNESCO-a. Imaju simboličko značenje jer označavaju da je određeno područje od posebne vrijednosti za cjelokupnu svjetsku

zajednicu, te da ih je potrebno očuvati i zaštititi za buduće generacije.

Postoje razni kolekcionari koji putuju po svijetu kako bi skupili markice određenog zaštićenog područja, s toga je za neki grad ili područje važno da ih ima kako bi privukli dodatni broj posjetitelja. U Hrvatskoj od materijalne baštine UNESCO markicu imaju: Nacionalni Park Plitvička Jezera, Katedrala Sv. Jakova u Šibeniku, Povijesni grad Trogir, Dioklecijanova palača u Splitu, Starogradsko polje, Stećci - srednjovjekovni nadgrobni spomenici, Stari grad Dubrovnik te Eufrazijeva bazilika u Poreču. Od nematerijalne baštine u Hrvatskoj UNESCO markicu imaju: Sinjska alka, Klapsko pjevanje, Međimurska popevka, Procesija za križen - Hvar.

3. TURIZAM U ZAŠTIĆENIM PODRUČJIMA

„S obzirom na to da turizam zadire u gotovo sve sfere društvenog i gospodarskog razvoja uopće, on istodobno međusobno djeluje kompleksno i komplementarno te je duboko inkorporiran u tijekove svakidašnjeg života.“ (Čavlek, Bartoluci, Prebežac, Kesar, 2011, str. 23). Kada govorimo o zaštićenim prirodnim područjima, oni u svojoj definiciji uključuju turističko-rekreativnu funkciju, ali na način da se može posjećivati i razgledavati te da se ni na koji način ne smije ugroziti njegova izvornost. Kako ne bi došlo do narušavanja izvornosti zaštićenih prirodnih područja moraju se postaviti jasna pravila te treba biti izrađen kvalitetan plan upravljanja njime.

U početcima razvoja turizma, on je predstavljao opasnost za prirodu jer dolaskom prevelikog broja ljudi, odnosno pojavom masovnog turizma je dolazilo do narušavanja izvorne prirodne ljepote te ekosustava, te su zbog toga usvojene mjere zaštite i očuvanja tih područja. Danas se sve više podiže svijest o tome da turizam i zaštićena područja ne trebaju biti na suprotnim stranama, odnosno ukoliko se kvalitetno uspostavi te se provodi plan upravljanja takvim područjem, turizam i zaštićena područja mogu iskoristiti svoj puni potencijal. Njihova zajednička točka je društveno-ekonomske naravi te zajedničkim djelovanjem predstavljaju „dobitnu“ kombinaciju. U simbiozi turizma i zaštićenih područja važno je da turizam ostvaruje svoje funkcije valorizacijom prirodnih dobara, a nikako njegovim fizičkim trošenjem.

3.1. Prednosti turizma u zaštićenim područjima

Zaštićena prirodna područja su oformljena iz razloga očuvanja biofizičkog procesa, populacija divljih životinja, staništa, kulturne baštine, prirodnog krajolika i sl. Također nam pružaju svoje prirodne ljepote kao glavnu atrakciju, ali da bi se mogli dalje razvijati i održavati potreban im je novac. S druge strane turizam predstavlja gospodarsku granu koja pridonosi novac te daje brojne benefite. Ukoliko se poštuje priroda te se sve odvija za obostranu „korist“ turizam u zaštićenim područjima donosi brojne prednosti koje možemo podijeliti u tri kategorije: poboljšanje ekonomskih prilika, zaštita prirodne i kulturne baštine te poboljšanje kvalitete života.

Eagles, McCool i Haynes (2002, str. 24) kada govore o ekonomskim prilikama turizma u zaštićenim područjima zaključuju kako one pridonose:

- povećanju broja radnih mjesta,
- povećanju prihoda,
- poticanju novih turističkih poduzeća,
- poboljšanju životnih standarda,
- dobivanju novih tržišta,
- povećavanju sredstava za zaštićena područja i lokalne zajednice.

Djelovanje turizma na takvim područjima za vrijeme sezone pridonosi i povećanju radnih mjesta, što rezultira smanjenju broja nezaposlenosti te povećanju BDP-a, a samim time dolazi i do poboljšanja životnih standarda. Povećanjem broja posjetitelja uz obaveznu dnevnu regulaciju kako ne bi došlo do narušavanja izvornosti prirode, te stvaranjem vlastitih proizvoda i usluga povećavamo i prihode koji ostaju u lokalnoj „cirkulaciji“. Isti autori (Eagles, McCool i Haynes, 2002, str. 24) kao prednosti koje su vezane za zaštitu prirodne i kulturne baštine navode:

- očuvanje te vrednovanje kulture,
- očuvanje bioraznolikosti,
- prenošenje vrijednosti očuvanja putem obrazovanja i tumačenja,
- poboljšanje lokalnih objekata, prijevoza i komunikacije,
- stvaranje ekonomske vrijednosti i zaštita resursa koji nemaju vrijednost za stanovnike, odnosno predstavljaju trošak a ne korist.

Dakle ostvarivanjem prihoda od strane turizma kroz prodaju ulaznica, naplatu parkinga, lokalnim porezom i sl. mogu se obnoviti brojna zaštićena područja te povećati atrakcije na samom području, a za poboljšanje kvalitete života navode prednosti kao što su:

- poboljšavanje međukulturnog razumijevanja,
- povećanje razine obrazovanja lokalnog stanovništva,
- poticanje lokalnog stanovništva na učenje stranih jezika te upoznavanje drugih kultura,
- poticanje lokalnog stanovništva da poštuje i cijeni svoje okruženje i kulturu.

3.2. Rizici/ negativne strane turizma u zaštićenim područjima

Osim što turizam ima brojne prednosti u zaštićenim područjima, isto tako ima i negativan utjecaj ukoliko dođe do pretjeranog broja posjetitelja te pretjeranog iskorištavanja dobara. Može štetno utjecati na ekosustave, tlo, vegetaciju, zrak i na životinje.

Kada govorimo o rizicima koji su vezani za ekosustav pod tim se podrazumijeva izgradnja smještaja, centara za posjetitelje, te druge usluge koje štetno djeluju na okoliš iz razloga što dovode do uklanjanja vegetacije, uklanjanja staništa te uznemiravanja životinja. Što se tiče tla, dolazi do pojave zbijanja tla te može doći i do erozije. Osim gradnje objekata u blizini takvih područja, također i promet štetno djeluje na samu vegetaciju. Kada govorimo o opasnostima koje su vezane za vodu, pod njima se smatraju odlaganja otpadnih materijala pored ili u jezera, rijeke i sl. kao i ispuštanje goriva i ulja s brodova. Na zrak štetno djeluju ispušni plinovi prijevoznih sredstava.

3.2.1. Pojam i problem pretjeranog turizma

Prekomjerni turizam, prema definiciji UNWTO-a (Peeters, 2018) predstavlja utjecaj turizma na odredište ili njegove dijelove koji pretjerano utječu na percepciju kvalitete života građana na negativan način.

Pojam „overtourism“ se koristi kod upravljanja turističkom zagušenošću i nosivim kapacitetom (UNWTO, 2019).

Za područja koja su pod zaštitom UNESCO-a, najveću prijetnju predstavlja loš menadžment i prevelika posjećenost. Dakle takva područja su poznata cijelom svijetu te kao takva dodatno privlače brojne posjetitelje. Dolaskom velikog broja ljudi na takva područja dovodi do opasnosti kao što su oštećenja prirodnih resursa, gubitak njegove izvornosti, narušavanja okoliša, ugrožavanja zaštićenih vrsta. Kako bi se takvi problemi riješili potrebno je ograničiti broj posjetitelja te educirati turiste o važnosti očuvanja takvih područja. Također je vrlo važno da upravitelji gledaju na očuvanje samih područja, a ne na osoban interes te izvor zarade. Zbog toga je važno da takva područja imaju sastavljen plan upravljanja te da ga se striktno drže kako bi područje bilo očuvano te da opstane i za buduće generacije. Prema Peeters i suradnicima

(2018, str. 26) neki od uzroka pretjeranog turizma su:

- dostupnost i pristupačnost putovanja,
- tradicionalna politika usmjerena na promicanje volumena,
- porast međunarodnih dolazaka,
- pritisak urbanizacije,
- gentrifikacija i povećanje cijena u gradskim središtima i novim četvrtima,
- širenje nereguliranog turističkog smještaja,
- koncentracija velikih skupina turista.

3.2.1.1. Primjer pretjeranog turizma na Otočju Galapagos

Otočje Galapagos smješteno je u istočnom dijelu Tihog oceana. Najpoznatiji, a ujedno i najveći otok je Isabela i čini više od polovice ukupne kopnene površine arhipelaga. Vlada Ekvadora proglasila je dio Galapagosa rezervatom za divlje životinje, a vrlo brzo postaje i Nacionalni park Galapagos. Godine 1978. otoci su proglašeni UNESCO-om svjetskom baštinom. Pod zaštitu UNESCO-a su stavljeni pod kriteriju VII, VIII, IX, X.

Galapagosu je svjetska slava donijela titulu jednog od najpopularnijih turističkih odredišta. Povećanje broja posjetitelja te brzi ljudski razvoj pridonijeli su većoj potražnji za uvezenom robom, fosilnim gorivima, uvođenju invazivnih vrsta te povećanju potražnje za kvalificiranom radnom snagom.

Kao i brojna zaštićena područja susrela su se s problemom pretjeranog turizma. Dakle sve veće povećanje broja turista je dovelo do potrebe za većim brojem mjesta za boravak što je dovelo do pretjerane izgradnje čime se ugrožavaju divlje životinje. Također glavni problem otočja Galapagos predstavlja ilegalan te prekomjeran ribolov. S obzirom na to da njegov morski rezervat predstavlja jedno od najvećih morskih zaštićenih područja u svijetu, njegovo praćenje te patroliranje je vrlo skupo i izazovno. Prekomjeran ribolov dovodi do ozbiljnih prijetnji morskog sustava otočja jer dovodi do iscrpljivanja komercijalne ribe, uništavanja morskog okoliša, te štetnosti lokalne zajednice. Otočje Galapagos je bilo meta i brojnim piratima te lovcima na tuljane i kitove. Kako bi se smanjile prijetnje prekomjernog ilegalnog lova World Wilde Life je zajedno s partnerima stvorio učinkovitije načine nadzora plovila u morskom

rezervatu pomoću satelita, radara i radija (WWF, 2023). Još jedan od problema otočja je povećano stvaranje otpada i njegovo nepravilno gospodarenje. Otpad kojim se loše upravlja vrlo lako završi kao morski otpad koji loše utječe na morski ekosustav. Svake godine sve veći broj životinja umire od posljedica prekomjernog otpada u moru. Zbog pojave prekomjernog otpada te ugrožavanja izvornosti otočja te njegove iznimne ljepote, UNESCO ga je u lipnju 2007. godine uvrstio na Popis ugroženih mjesta svjetske baštine (WWF, Toyota, 2010, str. 4). „WWF želi osigurati da turizam na Galapagosu postane alat za očuvanje i održivi razvoj“ (WWF, 2023). Nastoje pomoći Galapagosu u osmišljavanju te implementaciji novog modela koji bi se bazirao na ekoturizmu, te bi na taj način podržali samo očuvanje lokaliteta te poboljšanje života ljudi.

Otočje Galapagos je još jedan primjer zaštićenog područja čija se prirodna izvornost uništava zbog ne izrađenog plana upravljanja tim područjem. Kako bi se riješio problem trebao bi se ograničiti broj posjetitelja u danu, te bi se trebale razviti još bolje metode praćenja i kontrole kako bi se ilegalni lov smanjio na skoro ne postojeću razinu, te bi se na taj način „oporavila“ morska bioraznolikost.

3.2.1.2. Primjer pretjeranog turizma u Nacionalnom parku Grand Canyon

Nacionalni park Grand Canyon je smješten u američkoj saveznoj državi Arizoni, te predstavlja jedan od pedeset i osam nacionalnih parkova Sjedinjenih Američkih Država. Ime je dobio po svojoj veličini, duljini, te izrazito dubokim ponorima, a upravo zbog toga se smatra jednim od sedam čuda svjetske prirode. Nacionalnim parkom je proglašen 26. veljače 1919. godine. Od 1979. godine je na listi UNESCO-ve svjetske baštine, te je zaštićen po kriterijima VII, VIII, IX, X.

Kao i druga područja koja su pod zaštitom UNESCO-a, tako se i Nacionalni park Grand Canyon susreo s problemom pretjeranog turizma, a to nam pokazuju podatci iz 2017. godine gdje možemo vidjeti da je broj posjetitelja iznosio čak preko šest milijuna. Kao glavni uzroci prekomjernog turizma navode se: prenapučenost, prometne gužve te zastarjeli prometni sustav. Također buka koja proizlazi iz zrakoplova štetno utječe na šumski krajolik te divlje životinje. Preveliki broj posjetitelja doprinosi povećanoj potrošnji vode, zagađenju zraka, povećanju smeća te otpadnih proizvoda (Peeters i sur., 2018). Kako bi se riješili problemi uzrokovani

prekomjernim turizmom, propisane su posebne zone zabrana leta kako bi se sačuvala prirodna tišina u udaljenim dijelovima parka, obavlja se kontrolirano paljenje i prorjeđivanje kako bi se obnovio šumski krajolik te se smanjila opasnost od nekontroliranih šumskih požara. Uz to provode i projekte za smanjenje gužve i štete koju posjetitelji nanose okolišu Nacionalnog parka, te su napravili planove za korištenje rijeka te plovidbe na njima. Također uveli su dnevni limit posjetitelja te stalno ažuriraju svoje staze i renoviraju objekte kako bi izbjegli prenapučenost. Dakle Grand Canyon zaista smatra da prekomjerman turizam i gužve predstavljaju problem, te uz stvaranje novih programa i mjera nastoje spriječiti uništavanje izvornosti prirode (Peeters i sur., 2018).

4. TRENDОВI U TURIZMU

Nitko ne može sa sigurnošću predvidjeti turističku budućnost. Zato je za razumijevanje obilježja turističkog tržišta potrebno pratiti trendove koji imaju ključnu ulogu u razvoju turizma. Ti se trendovi mijenjaju svakim danom te se uglavnom analize usredotočuju na globalne trendove razvoja turističkog tržišta. „Analiza trendova pomaže turistički emitivnim i receptivnim zemljama da kritički analiziraju vlastiti položaj na turističkom tržištu, da spoznaju koje se promjene na tržištu događaju kako bi se mogle što brže prilagoditi tim promjenama i bolje se nositi s konkurencijom.“ (Čavlek, Bartoluci, Prebežac, Kesar, 2011).

Promjene na turističkim tržištima se događaju svakodnevno, te je trendove moguće identificirati tek nakon određenog vremena. Turizam je veoma nezahvalan i pravo pitanje je može li turizam osigurati budućnost koju obećava i da li je moguć konstantan razvoj istoga. Turističke destinacije same kreiraju svoju budućnost. Dobar primjer turističkih trendova imamo u 2023. godini koja je došla nakon tri godine pandemijskog režima. Trendovi su se okrenuli u korist prirodi i ljudi više žele boraviti u prirodi te se odvojiti od tehnologije. Tako na primjer imamo najnovije trendove koje možemo svrstati u par kategorija:

- ljudi žele boraviti u prirodi,
- putnici žele iskusiti nova iskustva i probijati vlastite granice,
- povećano je zanimanje za aktivni odmor,
- dolazi do spajanja poslovnog i privatnog putovanja.

Dok je početnu fazu razvoja turizma obilježio životni stil „živi da bi radio“, koji se poslije promijenio u stav „radi da bi živio“, u posljednja dva desetljeća podijeljenost života i rada znatno se smanjila i životni stil je postala težnja za doživljajima. Sve je to rezultiralo povećanom osjetljivošću turista na cijene i kontinuiranim zahtjevima za višom kvalitetom usluge. Turisti naučenim prijašnjim iskustvima traže individualniji pristup organizaciji putovanja i odmora te teže ostvarenju jedinstvenoga doživljaja na moru. Isto tako je bitno kazati kako turisti postaju sve zahtjevniji, putuju češće, ali kraće i sve se više baziraju na skupljanju novih doživljaja.

Turističko tržište karakterizira veća ponuda nego potražnja. Uvjete na tržištu diktira potražnja, a kako često dolazi do promijene na tržištu potražnje to utječe na turističku ponudu. Globalizacija je sigurno jedan od najprepoznatljivijih trendova koji obilježava razvoj turizma i koji utječe na sve destinacije u svijetu. Također globalizacija utječe i na pojavu ostalih trendova koji danas dominiraju na turističkom tržištu ponude.

S obzirom na prethodno spomenute trendove 2023. godine, možemo vidjeti kako ljudi žele imati sve veći doticaj s prirodom, te da su više osviješteni o očuvanju prirode. Danas je sve više modernih turista spremno platiti i dodatak na cijenu kako bi odsjeli u hotelu koji ne narušava okoliš. Pod tim ne misle samo na zelenu, odnosno ekološki prihvatljivu gradnju hotela, već da je cijela srž poslovanja te održavanja hotela „zelena“ (Bašić, 2015). Kada je riječ o održivoj gradnji, u Hrvatskoj je to relativno novi pojam, te je UNDP pokrenuo program energetske učinkovitosti kao dobar početak upoznavanja hrvatske javnosti s problematikom i načinima uštede.

„Zeleni hoteli“ su energetske učinkoviti, recikliraju, iskorištavaju obnovljive izvore energije, te su kao takvi pogodni i za razvoj zdravstvenog turizma. Dakle razvojem i gradnjom takvih objekata smanjuju se troškovi poslovanja, te dolazi do prilike poslovanja tijekom cijele godine. Danas turisti sve više odabiru ekološki turizam, te su za to spremni izdvojiti veći iznos novca.

4.1. Trendovi koji utječu na pojavu pretjeranog turizma u zaštićenim područjima

S obzirom da je praćenje trendova vrlo važno kada je riječ o turizmu kako bi se mogle odrediti mjere upravljanja njime u budućnosti, tako je važno pratiti i trendove koji dovode do pretjeranog turizma. Neki od najvažnijih trendova pretjeranog turizma u zaštićenim područjima su: snižavanje troškova putovanja te internet i društveni mediji (Šparavec, 2020).

Kada je riječ o trendu snižavanja troškova putovanja, to je trend koji najviše utječe na pojavu pretjeranog turizma. Dakle cijene putovanja postaju sve niže te time privlače sve veći broj ljudi, čak i one koji do tog trenutka nisu putovali zbog financijskog stanja ili su vrlo rijetko putovali. Putovanje avionom predstavlja najbrži te najlakši oblik putovanja, kao takav u počecima je bio vrlo skup te mnogi nisu imali prilike priuštiti si takve izdatke. Međutim sve većim razvojem turizma te aviokompanija dolazi i do sve nižih cijena avionskih karata što pridonosi povećanju putovanja. Također sve veća je zastupljenost turističkih agencija koji u svojim ponudama sadržavaju i posjete brojnih zaštićenih područja, te se uglavnom ponude raznih agencija baziraju na isto vremensko razdoblje. Dakle samim time dolazimo do problema jer dolazi do prezasićenosti područja, odnosno velike mase na jednom području u istom vremenu. Takvu

masu ljudi zapravo nije moguće pratiti te dolazi do raznih štetnih utjecaja na prirodu.

Isto tako trend interneta te društvenih medija je vrlo značajan u današnje vrijeme. Putem medija te društvenih mreža sve informacije su svima dostupne. Zapravo ova dva trenda su usko povezana jer putem interneta rezerviramo karte za određena područja. Uglavnom jedno područje bude u „trendu“ određeno vrijeme te ga svi tada posjećuju. Gledanjem fotografija drugih posjetitelja, privuče se pažnja, te su nam u nekoliko klikova dostupne informacije o području, cijene karata zaštićenog područja, avionske karte ukoliko putujemo iz druge zemlje i sl. također time se stvaraju dodatni motivi i potreba za putovanjem što dovodi do pojave pretjeranog turizma.

4.2. Održivi turizam

Održivi turizam je planirana akcija s dugoročnim ciljevima koja ne uzrokuje devastaciju okoliša već uvažava ekonomske, društvene, ekološke i kulturne vrijednosti destinacije u kojoj se događa. Točnije to bi značilo pametno raspolaganje turističkim resursima i prirodnim bogatstvima. Također danas se održivi turizam isto smatra nekom vrstom trenda.

Sever (2019, str. 3) pod pojmom održivog turizma smatra:

- „optimalno korištenje prirodnih resursa uz očuvanje ekoloških procesa, prirodne baštine i biološke raznolikosti,
- poštivanje društvenih i kulturnih vrijednosti zajednice, te očuvanje kulturne baštine i tradicionalnih vrijednosti uz međukulturalno razumijevanje i toleranciju,
- dugoročno planiranje za unaprjeđenje gospodarskih prilika i ublažavanje siromaštva uz konstantan doprinos socijalnim prilikama unutar zajednice.“

Održivi razvoj je posebno bitan kod ruralnih područja gdje turizam igra značajnu ulogu, kao i na destinacije za masovni turizam kojima je održivost prijeko potrebna kako bi se spriječila devastacija prirodnih i kulturnih resursa.

Za održivost turizma je važna socijalna i ekološka osviještenost svih ljudi. Isto tako postoje smjernice i upute kojeg bi se svi trebali pridržavati kako bi postigli tu održivost. Održivi turizam zapravo uvjetuje upravljanje resursima u kojima su zadovoljene ekonomske i socijalne potrebe, kao i potrebe zaštite i očuvanja kulturne, ekološke i biološke raznolikosti. Često se

poistovjećuje koncepcija održivog razvoja sa zaštitom okoliša te se to svodi na načelo ekološke održivosti (Smolčić, 2005). Kada je riječ o primjeni održivog turizma u zaštićenim područjima, to bi značilo da je potrebno raditi u skladu s ciljevima zbog kojih je to područje zaštićeno. Dakle održivi turizam nastoji provoditi balans između aktivnosti turista i zaštite prirode kako bi se moglo uživati u blagodatima prirode u skladu s načelima i pravilima upravljanja te ponašanja na tim područjima.

Održivi razvoj turizma u zaštićenim područjima zahtjeva učinkovito planiranje, s tim da je potrebno uzeti u obzir sukobljavanje turizma i očuvanja prirode. Kako bi se mogle donijeti pravodobne odluke potrebno je surađivati s upravom parka kako bi se izbjegli mogući negativni utjecaji kao što su prevelika posjećenost, gust promet te neprikladan razvoj infrastrukture. Čolo (2020, str. 7) sugerira ako je turistički plan dobro sastavljen trebao bi odgovoriti na pitanja kao što su:

- „Kakav je trenutni utjecaj turizma na zaštićeno područje i na lokalne zajednice?
- Postoje li problemi s trenutnom razinom upotrebe?
- Koliko posjetitelja može primiti zaštićeno područje bez negativnog utjecaja?
- Kako plan upravljanja parkom može osigurati i povećati sudjelovanje zajednice i dionika?“

„Održivi turizam ne znači ostvarivanje brzih i kratkoročnih, prije svega, ekonomskih rezultata, nego podrazumijeva efekte koji su sa ekonomskog, sociološkog, ekološkog i etičkog stajališta zadovoljavajući u dužem vremenskom periodu. Jedino tako se osigurava kontinuirano zadovoljenje osnovnih potreba, kako turista, tako i stanovnika turističkih područja.“ (Jovinčić, Ivanović, 2004, str. 95).

5. UNESCO-VA ZAŠTIĆENA PODRUČJA PRIRODE U HRVATSKOJ

„Kulturna i prirodna baština svrstava se u neprocjenjiva i nezamjenjiva dobra, ne samo svake pojedine zemlje već i cjelokupnog čovječanstva.“ (Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja, 2023a). Samim time bi gubitak bilo kojeg od navedenih dobara iz razloga propadanja ili nestajanja doveo do „osiromašenja“ baštine svih naroda u svijetu (Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja, 2023a). Kako bi se takva područja zaštitila te očuvala, članice UNESCO-a su 1972. godine usvojile Konvenciju o svjetskoj baštini (Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja, 2023a).

Slika 3. SWOT analiza UNESCO zaštićenih područja prirode.

SNAGE	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none"> – UNESCO status pruža međunarodno priznanje i zaštitu područja – Potiče turizam i ekonomski razvoj regija s UNESCO zaštićenim područjima – Povećava se svijest o važnosti očuvanja biološke raznolikosti i resursa 	<ul style="list-style-type: none"> – Potrebna su ulaganja u održavanje i upravljanje zaštićenim područjima – Postoje ograničenja u razvoju infrastrukture i gospodarskih aktivnosti u zaštićenim područjima – Mogući su konflikti između zaštite prirode/ područja i interesa lokalnog stanovništva
PRILIKE	PRIJETNJE
<ul style="list-style-type: none"> – Partnerstva s organizacijama i stručnjacima za razmjenu znanja i iskustava – Potencijal za razvoj ekoturizma i održivih aktivnosti na zaštićenim područjima – Mogućnost primanja međunarodnih fondova za očuvanje prirode 	<ul style="list-style-type: none"> – Neodgovorno ponašanje turista i posjetitelja koje može narušiti prirodne ekosustave – Mogućnost stvaranja pritiska za promjenu statusa zaštićenih područja zbog privatnih i gospodarskih interesa – Klimatske promjene koje mogu utjecati na ekosustave – Nedovoljna suradnja između relevantnih sudionika koja može otežati ostvarivanje ciljeva

Izvor: Izrada autora

Na slici broj 3. prikazana je SWOT analiza UNESCO zaštićenih područja prirode, u kojoj se prikazuju snage, slabosti, prilike i prijetnje navedenog. Kao snage možemo navesti prednosti organizacije UNESCO u zaštićenim područjima te je upravo jedna od glavnih prednosti visoka razina zaštite te briga o području kako ne bi došlo do ugrožavanja samog područja, također potiče i ekonomski razvoj takvih područja. Kao prilike možemo navesti razne mogućnosti razvoja takvih područja kroz brojna partnerstva s organizacijama te stručnjacima s kojima se

moгу razmijeniti znanja te iskustvo. Osim navedenog dolazi do ostvarivanja novih ideja koje se mogu provoditi. S druge strane postoje i određene prijetnje i slabosti kao što su nedovoljni prihodi, a potrebna su velika ulaganja za održavanje područja, također dolazi i do konflikata između osobnih interesa te interesa zaštićenih područja. Ono što zapravo najviše šteti zaštićenim područjima te dolazi do prijetnji uništavanja prirodne izvornosti je neodgovorno ponašanje posjetitelja kao i nedovoljna suradnja nadležnih osoba.

Upravo sastavljanjem SWOT analize možemo vidjeti koje su to dobre te koje loše strane bilo kojeg poslovanja, te na osnovu nje se mogu kreirati razni planovi koji će doprinijeti boljem razvoju.

U Hrvatskoj je pod zaštitom UNESCO-a 16 lokaliteta koje dijelimo na prirodna područja i materijalnu baštinu. U daljnjem tekstu ću nabrojati te поблиže opisati lokalitete.

5.1. Nacionalni park Plitvička jezera

Nacionalni park Plitvička jezera je 26. listopada 1979. godine upisan na UNESCO-v popis svjetske baštine te time postao prvo područje u Republici Hrvatskoj i među prvima u svijetu koje je uvršteno na Popis zbog svojih prirodnih vrijednosti (Nacionalni park Plitvička jezera, 2023). Nacionalni park Plitvička jezera je zaštićen po tri kriterija iznimne univerzalne vrijednosti (Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja, 2023b):

- „VII sadrži nenadmašne prirodne fenomene ili područja iznimne ljepote i estetskog značaja,
- VIII istaknuti primjer koji predstavlja važne etape povijesti našeg planeta, uključujući zapise o životu, značajne geološke procese u razvoju morfologije tla ili značajna geomorfološka ili fiziografska obilježja,
- IX istaknuti primjeri koji predstavljaju značajne ekološke ili biološke procese u evoluciji i razvoju kopnenih, slatkovodnih, obalnih i morskih ekosistema i zajednica biljaka i životinja.“

Nacionalni park Plitvička jezera je najstariji i najveći nacionalni park u Hrvatskoj (Kovačević, i sur., 2019). Prostire se na gotovo 30 000 hektara, jedinstven je prirodni fenomen te je naš najvrjedniji prirodni rezervat. Čine ga šesnaest velikih i nekoliko manjih, stepeničasto poredanih jezera koji su međusobno povezani slikovitim vodopadima. Jezera su smještena na

granici dvaju klimatskih područja: maritimnog i kontinentalnog, na mjestu gdje se smjenjuju prodori različitih zračnih struja odnosno u dolini gornje Korane, u usjeklini na vapnenačkoj zaravnini koja dijeli Malu Kapelu od Ličke Plješevice. Jezera se dijele na Gornja i Donja zbog različitih prirodnih značajki, odnosno Gornja jezera se nalaze na vododrživim dolomitima s otvorenim udolinama blagih strana te su okružena gustom šumom, dok se Donja jezera nalaze stotinjak metara niže na lako topivim vapnencima u koje je usječen kanjon strmih strana s nekoliko špilja (Vilgorac, 2010).

U prirodne vrijednosti Nacionalnog parka Plitvička jezera spadaju i speleološki objekti, a posebnu vrijednost predstavljaju špilje u sedri koje su nastale ispod slapova. Na području Plitvica se nalaze i brojne jame od kojih je najpoznatija 200 metara duboka jama Čudinka (Vilgorac, 2010). Unutar ovog nacionalnog parka bogata je flora i fauna, a 22 vrste rijetkih biljaka su zakonom zaštićene. Ono što je također posebno u nacionalnom parku Plitvička jezera su vode koje teku preko vapnenca i krede te su tijekom tisuća godina stvorile sedrene barijere, te su se stvarajući prirodne brane stvorile prekrasna jezera, vodopade i špilje (UNESCO, 2023d).

Upravo je sedra ono što čini posebnost nacionalnog parka jer prilikom rasta sedre stalno se mijenja dubina, veličina, oblik, čak i broj jezera i njihov raspored te tako Plitvička jezera nikad ne izgledaju jednako.

Nacionalnim parkom upravlja Javna ustanova te sukladno Zakonu o zaštiti prirode obavlja djelatnost zaštite, održavanja i promicanja zaštićenog područja u cilju zaštite i očuvanja izvornosti prirode, osigurava neometano odvijanje prirodnih procesa i održivog korištenja prirodnih dobara, nadzire provođenje uvjeta i mjera zaštite prirode na području kojim upravlja te sudjeluje u prikupljanju podataka u svrhu praćenja stanja očuvanosti prirode. Također, obavlja i druge djelatnosti koje su određene Statutom: prihvata, informiranje, vođenje i prijevoz gostiju vlastitim prijevoznim sredstvima, ugostiteljsko-turističke djelatnosti, trgovina na veliko i malo, poticanje izrade proizvoda autohtone kulture, poticanje razvoja tradicionalne ugostiteljske ponude, upravljanje zgradama, djelatnost promidžbe i istraživanje tržišta, djelatnost profesionalne vatrogasne postrojbe u gospodarstvu (Nacionalni park Plitvička jezera, 2023a).

Nacionalni park Plitvička jezera je posljednjih nekoliko godina pod posebnim povećalom od strane UNESCO-a te čak postoji prijetnja od njegovog uklanjanja s Liste svjetske baštine. Najveću prijetnju predstavlja masovni turizam, odnosno nekontrolirano ponašanje posjetitelja te premali broj zaštitara koji bi trebali voditi računa da se ne narušavaju dobrobiti zaštićenog

područja. NP Plitvička jezera svojom iznimnom ljepotom privlači brojne posjetitelje. Osim što dolazi do prevelikog broja posjetitelja velik problem predstavlja i njihovo ponašanje na području zaštićenog područja. Primjeri nedopustivog ponašanja su upravo skretanje sa dozvoljenih staza, odnosno posjetitelji gaze po nedozvoljenim mjestima kako bi dobili ljepše fotografije, namakanje nogu u plitvičkoj vodi i tomu slično dovodi do narušavanja sedre a upravo ona pridonosi ljepoti cijelog parka. Kako bi se sačuvala priroda nužno je smanjenje broja posjetitelja kako bi se lakše kontroliralo ponašanje te kako bi se priroda oporavila. To je ujedno i bio cilj akcijskog plana upravljanja posjetiteljima na kojem je UNESCO inzistirao od 1998. godine, ali ga park nema te je to također razlog zašto im prijete skidanje s Liste svjetske baštine.

S obzirom da je došlo do velikog narušavanja ekosustava djelatnici Javne ustanove odlučili su podići cijene ulaznica kako bi se na taj način „profiltrirao“ broj posjetitelja. Osim cijena ulaznica započeli su i s reguliranjem dolazaka tako što se karte trebaju kupiti on-line dva dana prije te je točno određen dan i sat kada tko može posjetiti park, maksimalan broj posjetitelja u jednom satu je 600 do 650 ljudi što u konačnici predstavlja manje ljudi u danu.

Osim problema prevelike posjećenosti parka te nekontroliranog ponašanja ljudi, u Nacionalnom parku Plitvička jezera problem predstavlja nedostatak kanalizacije te pročišćavanje otpadnih voda, manjak kapaciteta te drugi ekološki problemi.

Kada je riječ o vodenom ekosustavu Nacionalnog parka Plitvička jezera dolazi do zabrinutosti zbog pojave eutrofikacije u jezerima. Eutrofikacija predstavlja prirodni proces u kojem se vodno tijelo obogaćuje hranjivim tvarima, zapravo vrlo često dolazi do pretjeranog obogaćivanja hranjivim tvarima. Ljudske aktivnosti zapravo utječu na samo ubrzanje tog procesa upotrebom vode te ispuštanjem otpadnih voda iz turističke infrastrukture i domaćinstva, poljoprivrednom praksom s upotrebom kemikalija, stočarstvom. Kako bi se mogle smanjiti te prijetnje potrebne su mjere za održavanje protoka vode te smanjenje izvora zagađenja, kao i zaustavljanje urbanizacije i izgradnja učinkovitog sustava upravljanja otpadnim vodama.

Osim gore navedenih problema Nacionalni park Plitvička jezera ima veliki problem izgradnje novih kuća podignutih odmah uz park. Nakon 1991. godine, kada je podignut prvi objekt, krenula je masovna izgradnja te se danas u okolici nalazi veliki broj kuća. Također misija UNESCO-a koje je posjetila park 2017. godine izrazila je zabrinutost zbog ovog fenomena. Zbog porasta potražnje za smještajem i poslovnih mogućnosti, ubrzano raste broj građevinskih objekata, pri čemu se mnoge stare farme i druge zgrade nadograđuju i pretvaraju u turističke

objekte. Takvi objekti ne samo da dramatično mijenjaju okoliš već i povećavaju potrebe za pitkom vodom i uzrokuju zagađenje okoliša.

Slika 4. Nacionalni park Plitvička jezera.

Izvor: <https://magic-croatia.hr/plitvicka-jezera-raj-na-zemlji/>

Prijetnje koje su do sada nastale na području Nacionalnog parka Plitvička jezera predstavljaju posljedicu izravnih i neizravnih ljudskih aktivnosti. Osim uvođenja dnevnog limita za broj posjetitelja kako bi se riješio problem prekomjernog broja posjetitelja, potrebno je uvesti i druge mjere kako bi se spasio vodeni ekosustav te cijeli okoliš. Neka od rješenja su da se ojača suradnja, koordinacija te razmjena između nacionalnih, regionalnih i lokalnih vlasti o aktivnostima koje imaju utjecaj na nacionalni park. Također potrebno je izraditi strateško okruženje koje je u skladu sa IUCN-ovim savjetom o procjeni okoliša, te poboljšanje plana upravljanja posjetiteljima kako bi se mogli ublažiti utjecaji turizma unutar zaštićenog područja.

5.2. Rezervat biosfere Velebit

Planina Velebit je 1978. godine nakon uspostave svjetske mreže rezervata biosfere proglašena rezervatom biosfere u okviru projekta Čovjek i biosfera (MAB). Velebit svojom veličinom te

prirodnim bogatstvima koje posjeduje ispunjava sve funkcije rezervata biosfere (Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja, 2023c).

„Na području većem od 20 000 ha nalazimo iznimno bogatstvo biološke, geološke i krajobrazne raznolikosti, tradicionalno upravljanje prirodnim dobrima i velike potencijale za ekološki održivi razvoj, posebno u smislu ekoturizma i ekološke poljoprivrede. Osim prirodnih osobitosti ovo područje predstavlja „pokusnu plohu“ za istraživanje i obrazovanje te promicanje održivog razvoja na lokalnoj, regionalnoj i globalnoj razini.“ (Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja, 2023c).

Na području Velebita se nalaze dva nacionalna parka: Nacionalni park Sjeverni Velebit i Nacionalni park Paklenica. Također u sastavu Parka se nalaze i geomorfološki spomenik prirode - Cerovačke špilje, posebni rezervat šumske vegetacije - Štirovača, paleontološki spomenik prirode - Velnečka glavica i značajni krajobraz - uvala Zavratnica (Park prirode Velebit, 2017).

5.3. Rezervat Mura-Drava-Dunav

Na dvadeset i četvrtoj sjednici Međunarodnog koordinacijskog vijeća UNESCO-vog programa pod nazivom „Čovjek i biosfera“ u Parizu 2012. godine je proglašen hrvatsko-mađarski prekogranični rezervat biosfere Mura-Drava-Dunav (Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja, 2021).

„Rijeke Mura-Drava-Dunav predstavljaju poplavni riječni ekosustav koji ima visoku biološku i krajobraznu raznolikost te bogatu geološku i kulturno-tradicijsku baštinu.“ (Ministarstvo kulture i medija, 2023). Proglašenje ovog prekograničnog rezervata biosfere predstavlja određene izazove, ali isto tako pridonosi ekonomskom potencijalu usklađenim sa socio-kulturnim i ekološkim održivim razvojem.

Ministarstvo kulture i medija (2023) navodi da su tri osnovne zadaće koje se ispunjavaju ovim proglašenjem sljedeće:

- Očuvanje iznimnih prirodnih vrijednosti područja,
- Poticanje održivog razvoja uz poticanje znanstvenog rada,
- Unapređenje kvalitete života stanovnika na tom području.

Zatim se dogodilo proširenje navedenog rezervata biosfere te je tako 15.rujna 2021. godine na 33. zasjedanju održanom u Abuji u Nigeriji proglašen prekogranični rezervat biosfere Mura-Drava-Dunav između pet država (Javna ustanova za upravljanje zaštićenim dijelovima prirode na području Koprivničko-križevačke županije, n.d.). To je prvi rezervat biosfere u svijetu koji se proteže kroz pet država: Austrija, Hrvatska, Mađarska, Slovenija i Srbija, te predstavlja najveće riječno zaštićeno područje u Europi (Javna ustanova za upravljanje zaštićenim dijelovima prirode na području Koprivničko-križevačke županije, n.d.).

Cilj rezervata biosfere je očuvanje bioraznolikosti te poticanje održivog razvoja na tom području. Ima zaštitnu, razvojnu te logističku funkciju, a njegov zadatak je promovirati skladan suživot čovjeka i prirode, kao i očuvati prirodne vrijednosti i biološku raznolikost, osim navedenog pruža podršku u istraživanju te razmjeni podataka koji su važni za zaštitu prirode (Javna ustanova za upravljanje zaštićenim dijelovima prirode na području Koprivničko-križevačke županije, n.d.).

5.4. Geoparkovi

„UNESCO svjetski Geoparkovi su jedinstvena geografska područja gdje se geološkim lokalitetima i krajolicima od međunarodnog značaja upravlja holističkim konceptom zaštite, obrazovanja i održivog razvoja. Glavni cilj UNESCO svjetskog Geoparka je istraživanje, razvoj i povezivanje geološkog bogatstva sa svim ostalim dijelovima biološke, kulturne i nematerijalne baštine tog područja.“ (Park prirode Papuk, 2023). UNESCO je 2001. godine potpisao Sporazum o suradnji između UNESCO-ovog Odjela za znanost o Zemlji i Europske mreže Geoparkova te je time započeo rad s Geoparkovima.

Geoparkovi organiziraju aktivnosti i pružaju logističku potporu za prijenos različitih saznanja iz područja geoznanosti i znanosti o okolišu prema javnosti, a to postižu kroz promociju i zaštitu samih geospomenika, osnivanjem muzeja, informacijskih centara, izradom staza, izdavanjem edukativnih materijala.

5.3.1. Geopark Papuk

Papuk je zbog svoje iznimne geološke, biološke i kulturne raznolikosti koja se rijetko može pronaći na ostalim hrvatskim područjima, 1999. godine od strane Hrvatske vlade proglašen zaštićenim područjem u kategoriji parka prirode. Nakon proglašenja Parka prirode Papuk njegovo vodstvo je prepoznalo vrijednost njegovog geološkog nasljeđa te su u rujnu 2006. godine podnijeli prijavu za prijem u Europsku mrežu Geoparkova (Park prirode Papuk, 2023a).

Nakon prijave, kako i slijedi u pravilima, Papuk je posjetila delegacija te su dali vrlo povoljno izvješće koje je rezultiralo tome da se u rujnu 2007. godine na sedmoj sjednici Europske Mreže Geoparkova Papuk proglasi prvim geoparkom u Hrvatskoj te tridesetim članom europske mreže i članom UNESCO-ve svjetske mreže Geoparkova. Geopark obuhvaća cijeli teritorij Parka prirode Papuk te obiluje izvorima i potocima, a dom je gustim šumama, slapovima, jezerima, te mnoštvu flore i faune.

Unutar područja nekoliko je dodatno značajnih lokaliteta:

- Rupnica je geološki lokalitet koji je vrlo važan dio parka prirode Papuk, te je samo par godina nakon drugog svjetskog rata proglašen spomenikom prirode. „Stijene ovog dijela parka su jedinstvene, niknule u obliku četverokuta i šesterokuta kao pravi spomenik burne magmatske prošlosti.“ (Zaštita-prirode hr, 2023).
- Jankovac je 1995. godine proglašen zaštićenom park-šumom zbog svojih izuzetno prirodnih ljepota. Na njemu je izgrađena „Grofova poučna staza“ koja prolazi najljepšim dijelovima park šume.
- Sekulinačka planina je zaštićena 1966. godine kao posebni rezervat šumske vegetacije. Predstavlja oko 150 godina staru šumu bukve i jele.
- Stari hrastovi su od 2005. godine zaštićeni kao spomenik prirode. Stabla su stara od 420 do 500 godina te dosežu visinu od 33 metra.
- Stanište tise je također zaštićeno od 2005. godine kao spomenik prirode.
- Pliš - Mališćak –Turjak - Lapjak predstavlja specijalni floristički rezervat koji je dobio ime po četiri susjedna brda na kojima se nalazi.

Papuk je mjesto gdje se mogu zabaviti svi ljubitelji prirode jer nudi različite aktivnosti kao što su: planinarenje, brdski biciklizam, adrenalinski park Duboka, sportsko penjanje, trekking, kanuing, geocaching i jahanje.

Kada je riječ o planinarenju, ono predstavlja vrlo poželjnu aktivnost jer uključuje hodanje na

svježem zraku te snalaženje u prirodnom okružju. Papuk je poznato mjesto svim planinarima, a zbog duge tradicije napravljene su staze koje su duge oko dvjesto kilometara, te je izgrađeno šest planinarskih objekata. Za sve one koji vole vožnje biciklima, Papuk je pravo mjesto i za njih jer staze za bicikliste prolaze kroz najljepše dijelove parka te je to pravo mjesto za uživanje i поблиže upoznavanje samog parka. Svi ljubitelji adrenalina mogu uživati u Adrenalinskom parku Duboka koji se prostire na površini od 4000m², te imaju razne poligone koji se nalaze između stabala. Također Papuk je pravo mjesto i za sve ljubitelje sportskog penjanja jer se u sklopu parka nalaze dva penjališta. Sve popularnija *outdoor* aktivnost na području Papuka je *trekking* koji podrazumijeva hodanje ili trčanje po stazama predviđenim za to uz pomoć GPS-a ili mobilnog uređaja. Za one koji su više ljubitelji vodenih aktivnosti tu se nalazi i vožnja kanuima preko Jankovečkog jezera koja pruža istinski mir i opuštanje. *Geocaching* je prava aktivnost za sve ljubitelje igrica, cilj je uz pomoć GPS-a ili mobilnog uređaja pronaći „skriveno blago“. Jahanje je također za ljubitelje mira i lijepog pogleda, a postoji i nekoliko ruta koje se mogu obići. Osim navedenih aktivnosti na Papuku se nalaze i brojne uređene poučne staze na kojima možete поблиže upoznati povijest parka (Zaštita-prirode, 2023).

Jedan od najznačajnijih projekata JU PP Papuk je projekt Geo priče UNESCO geoparka, a projektni partner je Županijska uprava za ceste Virovitičko-podravske županije. „Od posjetiteljske infrastrukture i sadržaja planira se izgradnja i opremanje Geo – info centra Voćin, adaptacija i opremanje dvorana u Kući Panonskog mora, montiranje elemenata Adrenalinskog parka Duboka, rekonstrukcija ceste Slatinski Drenovac – Jankovac – Granica županije te izrada, nadogradnja i opremanje ukupno 6 vidikovaca. Uz to, planirana je i izrada studije upravljanja posjetiteljima te izgradnja kapaciteta vezanih uz sigurnost posjetitelja. U kategoriji ulaganja Edukacija i interpretacija planirana je izrada edukativnih i prezentacijskih materijala, edukativne radionice namijenjene vrtićkoj i osnovnoškolskoj djeci, edukacija vodiča te korištenje informacijske komunikacijske tehnologije. Planirane aktivnosti u kategoriji ulaganja Promocija i vidljivost su izrada marketing plana, vizualnog identiteta i turističkog proizvoda UNESCO Geoparka, komunikacijski alati – GEO event, nastupi na sajmovima, geo putovanja, izrada promotivnih materijala te održavanje eventa promicanja baštine UNESCO Geoparka, te izrada prezentacijskih alata.“ (Park prirode Papuk, 2023b). Opći cilj samog projekta je zapravo doprinijeti povećanju održive privlačnosti javne turističke infrastrukture kako bi se mogao poboljšati turistički potencijal Kontinentalne Hrvatske, te bi tako doprinijeli ostvarenju pozitivnih gospodarskih učinaka na lokalno i regionalno gospodarstvo.

5.3.2. Geopark Viški arhipelag

Geopark Viški arhipelag je zbog iznimne geološke, prirodne i kulturne baštine od 17. travnja 2019. godine dio UNESCO-ve svjetske mreže geoparkova (Geopark Viški Arhipelag, 2021). Svake četiri godine UNESCO-va komisija provjerava stanje na terenu te ovisno o tome produžava status, te ga isto tako može i ukinuti.

Geopark Viški arhipelag obuhvaća područje otoka Visa te okolne otočiće koji mu pripadaju: Biševo, Sveti Andrija, Brusnik, Jabuka i Palagruža. Na ovom području se nalazi sedam područja koji su zaštićeni Zakonom o zaštiti prirode: otočići Brusnik i Jabuka koji su zaštićeni u kategoriji spomenika prirode (geološkog), Modra špilja, Medvidina špilja i špilja na otoku Ravniku u kategoriji spomenika prirode (geomorfološkog) te uvala Stiniva i otok Ravnik u kategoriji značajnog krajobraza.

„Viški arhipelag ima veliku bioraznolikost i krajobraznu raznolikost, bogatu kulturno-povijesnu i tradicijsku baštinu, a nadasve raznoliku i iznimno vrijednu geološku i geomorfološku baštinu te veliki geoturistički potencijal.“ (Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja, 2023d).

Uključen je i u ekološku mrežu Natura 2000, a osnovni cilj tog programa je održati ili poboljšati stanje očuvanosti određenih bioloških vrsta kao i njihovih staništa. Program je posebno važan za otok Vis koji je sa svojim pučinskim otocima koridor između jadranskih obala prilikom seobe ptica.

Plan rada nekog područja je službeni dokument u kojem se iznose ciljevi poslovanja za nadolazeću godinu. Važno je da se pogledaju ostvareni ciljevi te projekti od prethodne godine, kao i ostvareni dolasci, prednosti, rizici i sl. kako bi se na temelju toga vidjeli ostvareni kao i ne ostvareni projekti, te se izradio pravodoban plan za sljedeću godinu. Kada je riječ o aktivnostima Geoparka Viški Arhipelag, one su podijeljene u pet osnovnih područja djelovanja:

- „razvoj i promocija geoloških lokaliteta u turističke i edukativne svrhe,
- razvoj održivih turističkih paketa/ ponude temeljenih na geološkoj, kulturnoj i prirodnoj baštini,
- razvoj edukativnih programa povezanih sa geološkom, kulturnom i prirodnom baštinom,
- promocija i podrška razvoju lokalne zajednice kroz sudjelovanje u izradi strategija

razvoja i inovativnih alata,

- istraživanje i razvoj: doprinos razvoju lokalne zajednice i sudjelovanje u inovativnim projektima.“ (Geopark Viški Arhipelag, 2022, str. 2).

Kako bi se navedene aktivnosti pojedinog područja djelovanja ostvarile, razvrstavaju se u teme i podteme. Osim navedenih područja aktivnosti, odnosno tema za očuvanje područja potrebno je odrediti, odnosno osmisliti potrebne projekte. Vrlo važno je ozbiljno pristupiti tom dijelu te dobro proučiti stavke prethodnih djelovanja, kao i što dobro utječe na područje, a što bi se trebalo poboljšati. Kada se sve prouči, potrebno je osmisliti projekte kojima će se unaprijediti ono što je potrebno, ili spasiti ukoliko je nešto potrebno.

„Projektom „Otoci u moru znanja“ namjerava se putem organizacije treninga za edukatore, prevoditelje aktivnosti udruga uključenih u projekte te putem osmišljavanja inovativnih i interaktivnih edukativnih sadržaja osposobiti udruge za provedbu niza aktivnosti kojima će se popularizirati STEM i organizirati različiti programi edukacije iz područja prirodoslovlja za djecu i mlade.“ (Geopark Viški Arhipelag, 2022, str. 12). Već su u 2022. godini započele aktivnosti ovog projekta kroz radionice koje su bile organizirane za djecu. U 2023. godini je planiran nastavak održavanja radionica za jačanje kapaciteta i organizacija terenske nastave za djecu iz OŠ Komiža te OŠ Vis. Ovim projektom se želi osigurati bolje korištenje informacijskih kao i komunikacijskih tehnologija, sa svrhom prenošenja prirodoslovnih znanja o morskom okolišu te popularizaciji sadržaja o biologiji, kemiji i fizici mora.

Slika 5. Viški Arhipelag.

Izvor: <https://www.geopark-vis.com/>

5.3.3. Geopark Biokovo - Imotska jezera

„Područje geoparka Biokovo - Imotska jezera prostor je od iznimne kulturne baštine, bogatog povijesnog naslijeđa i prirodne vrijednosti koja obuhvaća veliku raznolikost staništa, vrsta biljaka i životinja, ali isto tako i geološku raznolikost zastupljenu u brojnim geološkim tvorevinama nastalim u različitim razdobljima prošlosti zemlje.“ (GeoPark Biokovo-Imotska jezera, 2023). Navedeni razlozi te potencijali su razlog zbog čega Geopark Biokovo-Imotska jezera postaje treći UNESCO-v Geopark u Hrvatskoj.

Na prvom sastanku osme sjednice koja je organizirana 4. i 5. rujna 2023.godine u Marakešu, vijeće UNESCO-vih svjetskih geoparkova je prihvatilo nominaciju Geoparka Biokovo-Imotska jezera (Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja, 2023e). Službeno uvrštenje geoparka na UNESCO-vu listu svjetske baštine se očekuje u travnju 2024. godine.

Proces postanka Geoparka Biokovo-Imotska jezera je započeo krajem 2018. godine na inicijativu Parka prirode Biokovo te Geoparka Imotska jezera (GeoPark Biokovo-Imotska jezera, 2023a). Zatim je nacionalno povjerenstvo za UNESCO geoparkove na području Republike Hrvatske donijelo odluku o njihovom objedinjavanju u jedan jedinstveni geopark. Nakon toga su započeli s izradom aplikacijskog elaborata te prikupljanjem kompletne dokumentacije temeljene na direktnim smjernicama UNESCO vijeća (GeoPark Biokovo-Imotska jezera, 2023a). Nakon pripreme dokumentacije, kako slijedi po protokolu započeli su s pripremom terena za dolazak UNESCO evaluatora. Nakon njihovog posjeta te odlične ocjene i davanja „zelenog svjetla“ , UNESCO-vo vijeće je ipak u prosincu na svom redovitom zjedanju izglasalo „odgodu“. U ožujku 2022. godine kada su dobili službeno izvješće UNESCO vijeća, ponovno su krenuli u intenzivan rad kako bi ispunili preporuke koje su dobili. U slijedećih godinu i pol dana su odradili velik broj aktivnosti na području edukacija, unapređenja i zaštite geološke baštine, vidljivosti, udruživanja s partnerima na području Geoparkova, uspostave formalnih Sporazuma s drugim UNESCO geoparkovima (GeoPark Biokovo-Imotska jezera, 2023a). Na ljeto 2023. godine je dovršeno kompletno Izvješće o napretku Geoparka te je poslano UNESCO-vom Vijeću za Globalne Geoparkove, nakon čega je Vijeće donijelo odluku da Geopark Biokovo-Imotska jezera postaje UNESCO Global Geopark (GeoPark Biokovo-Imotska jezera, 2023a).

5.5. Bukove prašume i izvorne bukove šume Karpata i ostalih regija Europe

„Republika Hrvatska je 7.srpnja 2017. godine zajedno s 9 zemalja, Albanijom, Austrijom, Belgijom, Bugarskom, Italijom, Rumunjskom, Slovenijom, Španjolskom i Ukrajinom, upisala proširenje serijske nominacije „Bukove prašume i izvorne bukove šume Karpata i ostalih regija Europe“ na Popis svjetske baštine UNESCO-a.“ (Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja, 2023f).

Glavni cilj uvrštavanja bukovih šuma na Popis svjetske baštine je bio da se sačuvaju posljednji ostatci drevnih i iskonskih bukovih šuma koje su nekad bile širom rasprostranjene Europom.

Zaštićena je pod UNESCO-m po kriteriju (IX): „šume pokazuju sveobuhvatne ekološke obrasce te procese čistih i mješovitih sastojina europske bukve u različitim uvjetima okoliša. Uključene su u svim visinskim zonama od obalnih područja do granica drveća te uključuju najbolje preostale primjerke s granica rasprostranjena europske bukove šume. Bukva predstavlja izvanredan primjer ponovne kolonizacije i razvoja kopnenih ekosustava i zajednica od posljednjeg ledenog doba. Dominacija bukve na područjima Europe svjedoči genetskoj prilagodljivosti stabla.“ (UNESCO, 2023e).

U nacionalnim parkovima Sjeverni Velebit i Paklenica iznimnost bukovih šuma se temelji na njihovoj izvornosti, geografskom položaju, starosti i veličini. U Nacionalnom parku Sjeverni Velebit bukove šume zauzimaju 1289,11 ha, a u Nacionalnom parku Paklenica 2031,87 ha.

Predstavljaju transnacionalno serijsko vlasništvo koje se sastoji od 94 sastavna dijela koja su podijeljena u 18 zemalja, te su izvanredan primjer relativno nenarušenih i složenih umjerenih šuma koje pokazuju spektar sveobuhvatnih ekoloških obrazaca, te proces čistih i mješovitih sastojina europske bukve u različitim uvjetima okoliša (UNESCO, 2023e).

6. MATERIJALNA BAŠTINA NA LISTI SVJETSKJE BAŠTINE

Brojne turističke zemlje su bogate kulturnom baštinom koja privlači brojne posjetitelje. Smatra se da kultura obogaćuje živote ljudi te pomaže u izgradnji inovativnih i otpornih zajednica (UNESCO, 2023f). Također UNESCO smatra kako nijedan razvoj ne može biti održiv bez snažne kulturne komponente (UNESCO, 2023f).

Jelinčić (2022).navodi da financijska održivost kulturne baštine uključuje pet kategorija; identifikacija prihoda, analiza rashoda, administracija i izvješćivanje, strateško planiranje te usklađivanje i podrška misiji. Također veliki udio prihoda se ostvaruje od kulturnog turizma.

Povijesni kompleks Splita i Dioklecijanova palača su 1979. godine smješteni na UNESCO-vu Listu svjetske baštine. Dioklecijanova palača se smatra jednim od najznačajnijih djela kasnoantičke arhitekture te je i danas iznimno dobro očuvana i svjedoči o kontinuitetu života od antike do danas. Palača je građena od kamena s Brača i Segeta kod Trogira, te su na njoj ostala uklesana imena dvojice njezinih graditelja, Grka Zotikosa i Filotasa. Izgled palače predstavlja kombinaciju utvrđenog vojnog logora i rimske *vile rustice* (Vilogorac, 2010). Unutarnji raspored palače je podijeljen u dva dijela, u sjevernom dijelu je bila smještena vojska te *gynaeceum lovensis*, dok su u južnom dijelu bile smještene careve odaje.

Dubrovnik je grad smješten na južnom dijelu istočne jadranske obale te predstavlja dobro sačuvan primjer srednjovjekovnog planiranog grada, a poznat je i kao biser Jadrana. 1972. godine je Opća skupština UNESCO-a usvojila konvenciju o zaštiti svjetske kulturne i prirodne baštine. Tom konvencijom se utvrdilo da su dijelovi kulturne i prirodne baštine od izuzetnog interesa, te da ih je potrebno sačuvati kao dio svjetske baštine čovječanstva u cjelini. Na trećoj sjednici Odbora za Svjetsku baštinu koja se održala 26.listopada 1979., u Egiptu, Dubrovnik je uvršten na UNESCO-v Popis svjetske kulturne baštine. Karakteristična znamenitost grada Dubrovnika koja je poznata u cijelom svijetu su gradske zidine koje obuhvaćaju i omeđuju gradsku jezgru, a duge su 1940 metara.

Grad Trogir (*Tragurion*) su utemeljili Grci u 3. stoljeću prije Krista te se smatra jednim od najstarijih gradova na Sredozemlju. Smješten je na otočiću između kopna i otoka Čiova. Stara gradska jezgra Trogira je 1997. godine upisana na UNESCO-vu Listu svjetske kulturne baštine. Povjerenstvo je smatralo da je Trogir izvrstan primjer srednjovjekovnog grada usklađenog s tlocrtom helenističkog i rimskog grada koji je sačuvao urbano tkivo uz minimalne suvremene intervencije te ga je odlučilo upisati na UNESCO-vu Listu svjetske baštine na temelju (II) i (IV)

kriterija (UNESCO, 2023g).

Biskupski kompleks Eufrazijeva bazilika je smješten u Poreču, te je u svijetu poznat kao najbolje sačuvan sakralni kompleks iz vremena ranog kršćanstva i Bizanta. Kompleks čine Katedrala koja je posvećena Uznesenju Marijinu, atrij, krstionica, biskupska palača i zvonik. Povjerenstvo je odlučilo upisati ovo dobro na Popis svjetske baštine na temelju kriterija (II), (III) i (IV), jer su smatrali da je izvanredan primjer ranokršćanske biskupske cjeline koja je iznimna po svojoj dovršenosti i jedinstvenoj bazilikanskoj katedrali. S toga je 1997. godine ovo dobro uvršteno na UNESCO-vu listu svjetske baštine (UNESCO, 2023h).

Katedrala Sv. Jakova u Šibeniku je izgrađena na južnoj strani središnjeg starog gradskog trga. Sama ideja o gradnji velikog katedralnog hrama je započela još 1298. godine kada je Šibenik dobio vlastitu biskupiju i status grada. Jedina je europska građevina koja je rađena isključivo u kamenu, odnosno sklopljena je iz već izrađenih montažnih dijelova bez vezivnog tkiva, konstrukcije i žbuke (Vilogorac, 2010). Katedrala je arhitektonsko djelo u kojem su ujedinjene renesansne i gotičke karakteristike, a rađena je prema projektu Jurja Dalmatinca te ju je dovršio Nikola Firentinac početkom 16. stoljeća (Grabovac, 2013). Zbog svojih iznimnih vrijednosti katedrala Sv. Jakova u Šibeniku je 2000. godine stavljena na UNESCO-ov popis svjetskog kulturnog nasljeđa.

Starogradsko polje se nalazi na otoku Hvaru te predstavlja najveće i najplodnije tlo na jadranskim otocima. Kroz cijelu svoju povijest se koristilo isključivo za poljoprivredu, stoga su u njemu nataloženi slojevi svih kultura. Na Starogradskome polju je smješteno 120 arheoloških lokaliteta s nalazima od prapovijesti do srednjeg vijeka, a najpoznatiji su *villa rustica* Kupinovnik koja se nalazi sjeverno o ceste Jelsa - Stari Grad, te grčka kula Maslinovnik koja se nalazi sjeverno od sportskog aerodroma. „Potreba zaštite toga polja kao vrijednog područja prepoznata je 1993. godine, kada je ono zaštićeno kao arheološka zona, no široj je javnosti pojam Starogradsko polje ostao nepoznat sve do 2008. godine, kada je ono uvršteno u UNESCO-v popis zaštićene svjetske baštine.“ (Čaplar, 2013, str. 180). „Jedan od glavnih motiva za zaštitu Starogradskog polja upravo je činjenica da se ono kontinuirano koristi kao poljoprivredno područje i da je zasađeno istim kulturama već 2400 godina. Rijetko gdje se može pronaći takav kontinuitet i trajnost funkcije nekog agrarnog područja tijekom stoljeća.“ (Čaplar, 2013, str. 182).

Stećci su srednjovjekovni nadgrobni spomenici koji su uglavnom isklesani od vapnenca te su pravokutnog oblika s ravnim ili šiljastim vrhom. Često su bili ukrašeni s natpisima ili jednostavnim slikama kao što su spirale, lukovi, zvijezde, vjerski simboli, ili složenijim

motivima kao što su životinje i viteški turniri, te je najpoznatiji motiv čovjek s podignutom desnom rukom. U Hrvatskoj se nalazi 4000 stećaka u dvjema nekropolama. Republika Hrvatska je na 40. zasjedanju UNESCO-ovog odbora za svjetsku baštinu u Istanbulu u Turskoj, 15. srpnja 2016. zajedno s Bosnom i Hercegovinom, Crnom Gorom i Srbijom upisala multinacionalnu nominaciju Stećci - srednjovjekovna groblja nadgrobnih spomenika na Popis svjetske baštine UNESCO-a (Ministarstvo kulture i medija, 2023a).

Obrambeni sustavi Republike Venecije su 2017. godine upisani na UNESCO-vu listu svjetske baštine zajedno s lokalitetima u Italiji i Crnoj Gori. U Hrvatskoj su to obrambeni sustav Zadra i šibenska tvrđava Sv. Nikole.

7. ZAKLJUČAK

Prirodna i kulturna područja su važan dio svake zemlje te se danas u društvu podiže sve veća svijest koliko je važno očuvanje istih.

Hrvatska je država koja je bogata prirodnim i kulturnim ljepotama te su mnoge od njih stavljene pod zaštitu kako bi se sačuvale od uništavanja od strane ljudi. S obzirom na to da je mala država, Hrvatska ima velik broj lokaliteta čija je iznimna ljepota te vrijednost prepoznata, te su kao takvi upisani na Listu svjetske baštine. Po broju upisanih lokaliteta na Listi svjetske baštine predstavljamo državu koja je među prvima u Europi i svijetu jer samo Japan, Kina te Republika Koreja imaju više upisanih lokaliteta, što je zaista zadivljujuće te bi trebao biti motiv da još više vodimo računa o svojim ljepotama te da se još brojne upišu na listu.

Kada govorimo o zaštićenim područjima te načinu njihovog funkcioniranja, glavni problem predstavlja to što nemaju razrađene planove upravljanja, izrađene prostorne planove samih zaštićenih područja, nastaju nesuglasice s lokalnim stanovništvom, nedovoljno novčanih sredstava te jedan od većih problema je masovni turizam.

Osobe koje su ovlaštene te vode takva područja u prvi plan stavljaju zaradu, umjesto očuvanja tog područja te tako dolazi do prevelike posjećenosti u jednom trenutku, odnosno masovnog turizma koji dovodi do uništavanja izvornosti i ljepote koje to područje pruža.

U zaštićenim područjima su određena pravila ponašanja, ali u trenutku prevelike posjećenosti ne može se popratiti svaki pojedinac te dolazi do toga da se posjetitelji ponašaju neprikladno te hodaju i previše prilaze mjestima gdje to nije dozvoljeno. Pravi primjer masovnog turizma i uništenja izvornosti je Nacionalni Park Plitvička jezera gdje su posjetitelji radili nedozvoljene stvari te prilazili mjestima gdje to nije dozvoljeno. Narušavanjem njegove ljepote te pravila ponašanja prijetilo im je uklanjanje s UNESCO-ve Liste svjetske baštine. Kako bi to spriječili morali su smanjiti broj posjetitelja kako bi se priroda vratila u svoje prvenstveno stanje, razvili su strategiju te su odredili dnevni broj posjeta.

Hrvatska je država u kojoj je razvijen turizam, ali u nedovoljnoj mjeri, odnosno samo se oslanjamo na prirodne i kulturne ljepote te uz to ne pružamo dodatan sadržaj te atrakcije.

S obzirom da u svijetu postoje brojni kolekcionari, tako postoje i oni što skupljaju UNESCO markice te posjećuju određene zemlje i gradove samo kako bi vidjeli taj lokalitet i prikupili markicu. Kada takav posjetitelj jednom dođe i vidi što je htio te mu ne pružimo nešto dodatno,

on neće imati razlog za ponovni dolazak. Dakle više trebamo promovirati i nematerijalnu baštinu te osmisliti atrakcije koje bi posjetitelja zaintrigirale te ga privukle da se vrati u našu zemlju.

Ukoliko se usklađuju prioriteti i ciljevi te se ostvaruje međusobna suradnja, zaštićena područja i turizam mogu u potpunosti ostvariti svoj potencijal.

LITERATURA

- Bašić, I. (2015). *Novi trendovi u funkciji povećanja konkurentnosti hrvatskog turizma u 21. Stoljeću*. Zbornik radova Zavoda za prostorno uređenje Primorsko-goranske županije, Zagreb: Ministarstvo turizma
- Briney, A. (2023). *Pregled i povijest UNESCO-a*. Dostupno na: <https://hr.eferrit.com/pregled-i-povijest-unesco-a/>
- Carić, H. (2006). *Održivi turizam u 10 koraka. Planiranje održivog turizma zasnovanog na baštini i prirodnom nasljeđu*. Zagreb: Institut za turizam
- Čaplar, A., Belamić, J., Biškupić, B., I. (2013). *Blaga Hrvatske*. Zagreb: Mozaik knjiga
- Čavlek, N., Bartoluci, M., Prebežac, D., Kesar, O. (2011). *Turizam- ekonomske osnove i organizacijski sustav*. Zagreb: Školska knjiga
- Čolo, M. (2020). *Zaštićena područja u Republici Hrvatskoj i njihova uloga u turizmu*. Pula: Sveučilište Jurja Dobrile. Dostupno na: [file:///C:/Users/Asus/Downloads/antonio_colo_-_zavrzni_rad%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Asus/Downloads/antonio_colo_-_zavrzni_rad%20(1).pdf)
- Črnjar, M., Črnjar, K. (2009). *Menadžment održivog razvoja*. Opatija: Sveučilište u Rijeci, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu
- Dudley, N. (2008). *Guidelines for Applying Protected Area Management Categories*. Gland: IUCN
- Eagles, P., McCool, S., Haynes, C. (2002). *Sustainable Tourism in Protected Aereas- Guidelines for Planning and Managment*. Cambrige: IUCN. Dostupno na: <https://portals.iucn.org/library/sites/library/files/documents/pag-008.pdf>
- Economy-Pedia (2023). *UNESCO - što je to, definicija i koncept*. Dostupno na : <https://hr.economy-pedia.com/11032899-unesco>
- Geopark Biokovo-Imotska jezera (2023). *MJESTO NASTALO IZ ČISTOĆE VODE I SNAGE KAMENA*. Dostupno na: <https://gp-biokovoimotski.com/>
- Geopark Biokovo-Imotska jezera (2023a). Dostupno na: <https://gp-biokovoimotski.com/geopark-biokovo-imotska-jezera-prihvacen-kao-unesco-global-geopark-od-strane-unesco-vijeca-za-globalne-geoparkove/>
- Geopark Viški Arhipelag (2022). *Plan rada 2023*. Dostupno na: https://assets.website-files.com/61c35ff739775903fc2bc8f9/63be700161fd13c0e222367c_Plan%20rada%20GVA%202023.pdf
- Geopark Viški Arhipelag (2021). *Naslovnica*. Dostupno na: <https://www.geopark-vis.com/>

- Grabovac, V. (2013). *UNESCO- sva blaga svijeta*. Samobor: Merdijani
- Javna ustanova za upravljanje zaštićenim dijelovima prirode na području Koprivničko-križevačke županije (n.d.). *Rezervat biosfere Mura-Drava-Dunav*. Dostupno na: <https://zastita-prirode-kckzz.hr/rezervat-biosfere-mura-drava-dunav/>
- Jelinčić, D. A. (2022). *Economic Sustainability of Culture and Cultural Tourism*. Dostupno na: file:///C:/Users/Asus/Downloads/Economic_Sustainability_of_Culture_and_Cultural_Tourism.pdf
- Jelinčić, D. A. (2008). *Abeceda kulturnog turizma*. Zagreb: Intermedia
- Jovičić, D., Ivanović, V. (2004). *Menadžment turizma u Nacionalnim parkovima*. Vol.10 No. 3-4 Dostupno na: <https://doi.org/10.20867/thm.10.3-4.7>
- Kovačević, T. (2019). *Plan upravljanja Nacionalnim parkom Plitvička jezera 2019.-2028*. Javna ustanova Nacionalni park Plitvička jezera. Dostupno na: <https://np-plitvicka-jezera.hr/wp-content/uploads/2018/12/Nacrt-Plan-upravljanja-NPPJ-2019-2018.pdf?x92898>
- Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja (2023). *UNESCO - MAB Program (Program Čovjek i biosfera)*. Dostupno na: <https://mingor.gov.hr/o-ministarstvu-1065/djelokrug/uprava-za-programe-i-projekte-eu-europske-i-medjunarodne-poslove-6108/medjunarodna-suradnja/unesco-mab-program-program-čovjek-i-biosfera/1159>
- Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja (2023a). *Međunarodno proglašena zaštićena područja*. Dostupno na: <https://mingor.gov.hr/o-ministarstvu-1065/djelokrug/uprava-za-zastitu-prirode-1180/zasticena-podrucja/medjunarodno-proglasena-zasticena-podrucja/5320>
- Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja (2023b). *Nacionalni park Plitvička jezera*. Dostupno na: <https://mingor.gov.hr/djelokrug/uprava-za-zastitu-prirode-1180/zasticena-podrucja/medjunarodno-proglasena-zasticena-podrucja/nacionalni-park-plitvicka-jezera/5342>
- Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja (2023c). *Rezervat biosfere Planina Velebit*. Dostupno na: <https://mingor.gov.hr/djelokrug/uprava-za-zastitu-prirode-1180/zasticena-podrucja/medjunarodno-proglasena-zasticena-podrucja/rezervat-biosfere-planina-velebit/5347>
- Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja (2023d). *Geopark Viški arhipelag*. Dostupno na: <https://mingor.gov.hr/djelokrug/uprava-za-zastitu-prirode-1180/zasticena-podrucja/medjunarodno-proglasena-zasticena-podrucja/geopark-viski-arhipelag/5471>
- Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja (2023e). *Prostor Parka prirode Biokovo i Imotska*

- jezera postaje treći hrvatski UNESCO Geopark.* Dostupno na: <https://mingor.gov.hr/vijesti/prostor-parka-prirode-biokovo-i-imotska-jezera-postaje-treci-hrvatski-unesco-geopark/9386>
- Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja (2023f). *Bukove prašume i izvorne bukove šume Karpata i ostalih regija Europe.* Dostupno na: <https://mingor.gov.hr/djelokrug/uprava-za-zastitu-prirode-1180/zasticena-podrucja/medjunarodno-proglasena-zasticena-podrucja/bukove-prasume-i-izvorne-bukove-sume-karpata-i-ostalih-regija-europe/5346>
- Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja (2021). *Proglasen Prekogranični rezervat biosfere Mura - Drava – Dunav između pet država.* Dostupno na: <https://mingor.gov.hr/vijesti/proglasen-prekograncni-rezervat-biosfere-mura-drava-dunav-izmedju-pet-drzava/8395>
- Ministarstvo kulture i medija (2023). *UNESCO proglasio prekogranični rezervat biosfere Mura-Drava-Dunav.* Dostupno na: <https://min-kulture.gov.hr/print.aspx?id=7949&url=print>
- Ministarstvo kulture i medija (2023a). *Stećci.* Dostupno na: <https://min-kulture.gov.hr/izdvojeno/kulturna-bastina/nepokretna-kulturna-bastina/nepokretna-kulturna-dobra-upisana-na-unesco-ov-popis-svjetske-bastine/8-stecci/13967>
- Nacionalni park Paklenica (n.d.). *Rezervat biosfere Planina Velebit.* Dostupno na: <https://np-paklenica.hr/hr/park-hr/me%C4%91unardna-progla%C5%A1enja/rezervat-biosfere-planina-velebit>
- Nacionalni park Plitvička jezera (2023). *Istražite park.* Dostupno na: <https://np-plitvicka-jezera.hr/istrazite-park/>
- Nacionalni park Plitvička jezera (2023a). *Javna ustanova.* Dostupno na: <https://np-plitvicka-jezera.hr/o-nama/javna-ustanova/>
- Park prirode Papuk (2023). *Papuk UNESCO svjetski geopark.* Dostupno na: <https://www.pp-papuk.hr/unesco-geopark-papuk/>
- Park prirode Papuk (2023a). *Papuk UNESCO svjetski geopark.* Dostupno na: <https://www.pp-papuk.hr/unesco-geopark-papuk/>
- Park prirode Papuk (2023b). *GEOPRIČE UNESCO GEOPARKA.* Dostupno na: <https://www.pp-papuk.hr/projekti/geoprice-unesco-geoparka/>
- Park prirode Velebit (2017). *Velebit- Rezervat biosfere.* Dostupno na: <https://www.pp-velebit.hr/hr/o-velebitu/velebit-rezervat-biosfere>
- Peeters, P. i sur. (2018.) *Research for TRAN Committee- Overtourism: impact and possible*

- policy responses.* Dostupno na :
[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/629184/IPOL_STU\(2018\)629184_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/629184/IPOL_STU(2018)629184_EN.pdf)
- Sever, K. (2019). *Održivi razvoj turizma na primjeru poslovanja Terma Sveti Martin*. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Ekonomski fakultet. Dostupno na:
<https://zir.nsk.hr/en/islandora/object/efzg%3A3721/datastream/PDF/view>
- Smolčić, J., D., Simončić, V. i sur. (2005). *Održivi razvoj turizma*. Rijeka: Sveučilište u Rijeci
- Šparavec, J. (2020). „*Overtourism*“ u zaštićenim područjima- izazovi i moguća rješenja. Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Pula. Dostupno na:
<file:///C:/Users/Asus/Downloads/sparavec.pdf>
- UNESCO (2023). *Promicanje ideja koje oblikuju svijet*. Dostupno na:
<https://www.unesco.org/en/75th-anniversary>
- UNESCO (2023a). *Povijest UNESCO-a*. Dostupno na: <https://www.unesco.org/en/history>
- UNESCO (2023b). *Tentative Lists*. Dostupno na: <https://whc.unesco.org/en/tentativelists/>
- UNESCO (2023c). *Pitanja i odgovori*. Dostupno na: <https://whc.unesco.org/en/faq/44>
- UNESCO (2023d). *Nacionalni park Plitvička jezera*. Dostupno na:
<https://whc.unesco.org/en/list/98/>
- UNESCO (2023e). *Bukove prašume i izvorne bukove šume Karpata i ostalih regija Europe*. Dostupno na: <https://whc.unesco.org/en/list/1133/>
- UNESCO (2023f). *Kultura*. Dostupno na: <https://www.unesco.org/en/culture>
- UNESCO (2023g). *Povijesni grad Trogir*. Dostupno na: <https://whc.unesco.org/en/list/810/>
- UNESCO (2023h). *Biskupski kompleks Eufrazijeve bazilike u povijesnoj jezgri Poreča*. Dostupno na: <https://whc.unesco.org/en/list/809/>
- UNESCO (2021). *Program čovjek i biosfera (MAB)*. Dostupno na: <https://en.unesco.org/mab>
- UNESCO World Heritage Centre (2008.) *World Information Kit*, Dostupno na:
https://whc.unesco.org/documents/publi_infokit_en.pdf
- United Nations (2013). *UNESCO: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization*. Dostupno na: <https://www.un.org/youthenvoy/2013/08/unesco-united-nations-educational-scientific-and-cultural-organization/>
- UNWTO (2019.) *Overtourism? Understanding and Managing Urban Tourism Growth beyond Perceptions*. Brenda University, Seoul
- Vilogorac, B. I. (2010). *Hrvatska i UNESCO*. Zagreb: Ex Libris
- Zaštita-prirode.hr (2023). *Park prirode Papuk- geopark nastao iz dubina Panonskog mora*. Dostupno na: <https://zastita-prirode.hr/zasticena-priroda/parkovi-prirode/park-prirode->

[papuk/](#)

WWF (2023). *Galapagos*. Dostupno na: <https://www.worldwildlife.org/places/the-galapagos>

WWF i Toyota (2010). *Waste Managment blueprint for the Galapagos Islands*. Puerto Ayora

Galaapgos: WWF. Dostupno na:

https://files.worldwildlife.org/wwfmsprod/files/Publication/file/8edywdrzcd_Waste_Management_Blueprint_for_the_Gal_pagos_Islands_PDF_2.01_MB_2010.pdf?_ga=2.132510158.1158254010.1693940523-630201989.16938472

POPIS SLIKA

Slika 1. . Logo organizacije UNESCO.....	5
Slika 2. Dosje za podnošenje Tentativne liste.....	10
Slika 3. SWOT analiza UNESCO zaštićenih područja prirode.....	24
Slika 4. Nacionalni park Plitvička jezera	28
Slika 5. Viški Arhipelag	34